

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ (Βασ. Κ. Σταθάκη)	201
* Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ (Καθηγ. 'Αθ. Β. 'Αδραμίδη)	208
* ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ (Δημ. Λ. Βαλληνδρά)	213
* Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ (Δ. Αύγερινου)	215
* ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ (Γεωργ. 'Αχ. Παπαδημητρίου)	220
* ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ (Νεκρολογία Μιχ. Θ. Μηλίγκου)	225
* ΜΙΚΡΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ (Ποίημα Θ.Β.Κ.)	227
* ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου της Χ.Ε.Ε.)	228
* ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομέως Μέσων 'Ενημερώσεως της Χ.Ε.Ε.)	229
* ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ (Ποίημα Δ.Λ.)	230
* ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΚΔΡΟΜΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΕΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε. (Ι. Γ. Κατσομήτρου)	231

ΕΤΟΣ 64ον

ΙΟΥΛΙΟΣ 2001

ΑΡΙΘ. 623

ΔΡΧ. 250

«ΑΚΤΙΝΕΣ»

Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

AKTINES

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 64ον

ΙΟΥΛΙΟΣ 2001

Άριθ. 623

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

Δ'

Ἡ πρόθεση τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν νὰ βαδίσουν σταδιακὰ πρὸς τὴν ἐνότητά των -ὅπως ἀπὸ τὰ προηγούμενα καταδείχθηκε- ἦταν ἀπὸ παλαιὰ ὄνειρο καὶ ἐν πολλοῖς ἐπιδίωξη. Ὅμως δὲν θὰ ἐγενῆτο ἡ ἰδέα αὐτή, οὔτε ἀσφαλῶς θὰ ἀκολουθοῦσαν τὰ βήματα γιὰ τὴν πραγματοποίησίν της, ἐὰν πέραν κάποιων κοινῶν φυλετικῶν γνωρισμάτων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης δὲν τοὺς συνέδεε καὶ ἡ πνευματικὴ ἐκείνη συγγένεια τῆς κοινῆς καταγωγῆς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὶς ὅποιεςδήποτε μεταξὺ των διαφορῆς τῶν πολιτιστικῶν παραδόσεων τῶν ἐπὶ μέρους ἐθνοτήτων.

Τίθεται ὅμως ἐν προκειμένῳ τὸ ἐρώτημα: Τί εἶναι ἡ Εὐρώπη; Εἶναι βέβαια μία «ἡπειρος» τῆς «ὕδρογειοῦ». Ναι ἀλλὰ ποιοὶ τὴν εἶπαν «ἡπειρο»; Ποιοὶ τὴν ὀνόμασαν «Εὐρώπη» καὶ ποιοὶ ἔδωσαν καὶ στὶς ἄλλες ἡπείρους τῆς ὕδρογειοῦ τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς «ἡπείρου» καθὼς καὶ τὶς εἰδικώτερες ὀνομασίες των;

Τὸ ὄνομα Εὐρώπη, εἰλημμένο ἀπὸ τὰ πρόσωπα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας, ὡς ὄνομα μὲ γεωγραφικὴ σημασία συναντᾶται γιὰ πρώτη φορὰ στὸν ὀμηρικὸ ὕμνο πρὸς τὸν Πύθιο Ἀπόλλωνα, ὅπου βέβαια δὲν καθορίζει μία ἡπειρο, ἀλλὰ σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου χαρακτηρίζει τὸ βόρειο τμήμα

τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου μέχρι τὴν Θράκη; Βραδύτερον δὲ κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο ὡς ὄρος διακριτικὸς τοῦ δυτικοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν Ἀσία. Μεταγενέστερα, ὅταν ἡ Εὐρώπη ὀρίσθηκε μὲ τὰ σημερινὰ της γεωγραφικὰ ὄρια, πῶς ξεχώρισε ἡ Εὐρώπη ὡς ἰδιαίτερη ἡπείρος τῆς γῆινης σφαιρας; Ἡ Εὐρώπη δὲν εἶναι βέβαια σὰν τὴν Ἀφρικὴ ἢ τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴν Αὐστραλία. Δὲν εἶναι παρὰ ἓνα μικρὸ τμήμα ἐνὸς γεωγραφικὰ «συμπαγοῦς» ὅλου, τοῦ ὁποῦ τοῦ κύριον σῶμα εἶναι ὁ τεράστιος ὄγκος τῆς Ἀσίας. Ὁ ὄγκος αὐτὸς δὲν συνάπτεται μὲ τὴν Εὐρώπη μόνον μὲ ἓναν πορθμὸ ἢ ἰσθμὸ. Ἀπαρτίζει μαζὶ τῆς ἓνα πέρα γιὰ πέρα ἐνιαῖο στὴν ἐδαφικὴ ἐπιφάνεια καὶ δεμένο μὲ μύριες ὑπόγειες φλέβες σύνολο. Γι' αὐτὸ πολλοὶ νεώτεροι ἐπιστήμονες ἔχουν προτείνει τὸν ὄρο Εὐρασία. Καὶ ὅμως ἡ Εὐρώπη ξεχώρισε ἀπὸ τὴν Ἀσία. Καὶ αὐτὴ ὀριοθέτησε ὄχι μόνον τὸν ἑαυτὸ της, ἀλλὰ καὶ ὄλες τὶς ἄλλες ἡπείρους καὶ τοὺς ὠκεανοὺς καὶ τοὺς πόλους τῆς γῆινης σφαιρας.

Ἐὰν παρὰ ταῦτα ἡ Εὐρώπη χαρακτηρίζεται καὶ ἐξετάζεται ὡς ἀνεξάρτητος ἡπείρος, τοῦτο ὀφείλεται σὲ λόγους ὄχι γεωγραφικούς, ἀλλὰ στὴν σχετικὴ ὁμοιογένεια τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἀνήκοντος ἐξ ὀλοκλήρου στὴν λευκὴ φυλὴ καὶ ἐπὶ πλεον στὴν ὁμοιο-

γένεια του πολιτισμού της, ο οποίος διακρίνεται και υπερέχει του πολιτισμού των άλλων ηπείρων. «Δημιουργός όμως και θεματοφύλακας του πολιτισμού αυτού δια μέσου των αιώνων από τους αρχαιοτάτους χρόνους και μέχρι των καιρών μας υπήρξε η Έλλάδα, η οποία αποτέλεσε τον πυρήνα γύρω από τον οποίο διαπλάσθηκε και αναπτύχθηκε η έννοια της Ευρώπης».

»Η Ευρώπη, που δεν θα ήταν Ευρώπη δίχως την Έλλάδα, δεν έθεσε μάλιστα μόνον όρια. Τά έθεσε και τα ξεπέρασε: την ίδια στιγμή που τα έθετε τα ξεπερνούσε. Η Ευρώπη είναι η μόνη παγκόσμια ηπειρος. Σωστότερα ήταν η μόνη ως τις ώρες που έκαμε και τις άλλες ηπείρους, που αυτή ονομάτισε και όριοθέτησε να μπουν στον κόσμο, στην παγκόσμια ιστορία. Ήταν παγκόσμια όχι μόνον επειδή -και όπου- οι δικοί της άποικοι έκαμαν τις άλλες ηπείρους να γίνουν μία άμεση ιστορική προέκταση του δικού της πνεύματος και των δικών της ήθων, αλλά και επειδή ήταν η πηγή του πνεύματος της παγκοσμιοτήτας»¹.

Ε΄

Η Ευρώπη του τέλους του 20ού αιώνα δεν είναι βέβαια η Ευρώπη του ΙΔ΄ αιώνα, όπου ήταν ακόμη σε άκμη ο βυζαντινός πολιτισμός, παρά την κάμψη της ισχύος της αυτοκρατορίας, ενώ στην Δύση αποκλειστικός πνευματικός ηγέτης ήταν η Έκκλησία της Ρώμης με τους σχολαστικούς και τον άριστοτελισμό των. Οι αιώνες που ακολούθησαν μετά την Αναγέννηση άλλαξαν την πνευματική φυσιογνωμία της Ευρώπης, χαρακτηριστικό της οποίας είναι η πολυφωνία.

«Αυτή η πολυφωνία του Ευρωπαϊκού πνεύματος, που σίγουρα προϋποθέτει την πολιτιστική και πνευματική παράδοση της Ελλάδας με όλα αυτά τα τόσο ετερόκλητα στοιχεία του -με τα πιο αντιφατικά ακόμη στοιχεία του που το συγκροτούν- αποτελούν ό,τι αποκαλούμε συνοπτικά πνευματικό πολιτισμό της Ευρώπης»².

Γι' αυτήν ακριβώς την πολυφωνία και την φαινομενική αντιφατικότητα του ευρωπαϊκού πνεύματος κάνει λόγο ο Τ. S. Eliot σε ένα από τα δοκίμιά του τα σχετικά με την ένότητα του ευρωπαϊκού πολιτισμού, όπου σημειώνει: «Μέσα στα πλαίσια του Χριστιανισμού αναπτύχθηκαν οι τέχνες μας. Μέσα στον Χριστιανισμό οι νομοθεσίες της Ευρώπης -έως πρόσφατα ακόμη- έχουν τις ρίζες τους. Ακόμη και όλη η σκέψη μας αποκτά την σπουδαιότητά της στηριζόμενη στο βάθος του Χριστιανισμού. Μονάχα ένας χριστιανικός πολιτισμός θα μπορούσε να αναδείξει έναν Βολταίρο ή έναν Νίτσε. Η ένότητα του πολιτισμού σε αντίθεση με την ένότητα των πολιτικών οργανώσεων δεν αξιώνει από μās να έχουμε μονάχα μία πίστη, σημαίνει την ποικιλία των πεποιθήσεων»³. «Το ύποβαθρο, το πρώτο στρώμα για την οικονομική και πολιτική ένότητα αποτελεί η πολιτιστική ένότητα της Ευρώπης. Αν αυτή δεν υπήρχε θα ήταν αδύνατη η πολιτική και κατά συνέπεια και η οικονομική ένωση της. Αν έλειπαν οι κοινές αξίες, οι κοινές θρησκευτικές, ήθικες και γενικά οι κοινές πνευματικές καταβολές. Αν δεν υπήρχε θαμμένη μέσα στο ύποσυνειδητό μας η στέρεη και άθραυστη έκλεκτική συγγένεια, που την έθρεψε αιώνων ομοιογενής παιδεία, ό,τι και αν οικοδομείτο στον οικονομικό και πολιτικό χώρο, θα ήταν πρόσκαιροι συνδυασμοί συμφερόντων που συνεχώς μετακινούνται και εναλλάσσονται. Δεν θα οικοδομούσαμε επί της πέτρας, αλλά επί της άμμου. Αν ό άνθρωπος, ό Ευρωπαίος δεν ήταν αυτός τον όποιον έπλασε ό Όμηρος, ό Σωκράτης, ό Άριστοτέλης, οι μεγάλοι Στωϊκοί, ό Ευαγγελιστής Ίωάννης, ό Παύλος, ό Αύγουστίνος, ό Descartes, ό Kant και ό Goethe ό ευρωπαίος άνθρωπος που συγκέρασε μέσα του Άθήνα, Ρώμη και Ίερουσαλήμ, όλο το οικοδόμημα της Ένωμένης Ευρώπης θα ήταν ένας πύργος της Βαβέλ, που κάποια ώρα θα κατέρρεε μέσα στην άσυνεννοησία και την άμοιβαία άρνηση των πρωταρχικών

ἀξιῶν τῆς ζωῆς»⁴. Οἱ βασικὲς ἀρχὲς ποὺ θεμελιώνουν τὴν πνευματικὴ συγγένεια τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀντίληψη ποὺ ἔχουν οἱ Εὐρωπαῖοι γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ γιὰ τὸ θεμελιακὸ αἷτημα τῆς αὐτονομίας του, ποὺ ἐκφράζεται πρὸς τὰ ἔξω μὲ τὴν ἐλεύθερη δημοκρατικὴ ὀργάνωση τῶν κοινωνιῶν καὶ πρὸς τὰ μέσα μὲ τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία ποὺ ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, φθάνει τελικὰ στὸ κοινὸ ἀντίκρουμα τῆς ιδέας τοῦ Θεοῦ»⁵.

ΣΤ'

Ὅμως οἱ κοινὲς ρίζες καὶ ἡ ἐν γένει κοινὴ καταγωγή τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος ὅπως προηγουμένως σὲ συντομία διατυπώθηκε δὲν συνεπάγονται καὶ ταυτότητα τῶν ἐπὶ μέρους πολιτιστικῶν παραδόσεων τῶν ἐθνοτήτων, ποὺ ἀπαρτίζουν τοὺς λαοὺς τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν στοὺς καιροὺς μας.

Εἰδικώτερα γιὰ τὴν χώρα μας, τὴν Ἑλλάδα, ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξη αὐτῆς σὲ σύγκριση μὲ ἐκείνην τῶν ἄλλων ἐθνῶν ὑπῆρξε διάφορος ὀφειλομένη ἀφ' ἑνὸς στὴν μακροχρόνια κατάκτηση καὶ κατοχὴ τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου, τῆς Βασιλεύουσας καὶ τῆς μικρασιατικῆς περιφέρειας καὶ τοῦ ἀπομακρυσμένου Πόντου ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγω τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος, τὸ ὁποῖο ἀνάγεται βέβαια σὲ παλαιότερους χρόνους (1054), τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τῆς ἐν γένει δυσπιστίας τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ ἐναντι τῶν προθέσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης.

Σὲ γενικὲς γραμμὲς οἱ Ἕλληνες λόγιοι, τῆς ἐποχῆς τῆς κατακτήσεως τῆς Πόλης ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν Πορθητὴ μὲ τὴν ἀποδημία τους στὴ Δύση συνέβαλαν σημαντικὰ στὸ πνευματικὸ φαινόμενο τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐνῶ βραδύτερα στὴν περίοδο τοῦ Διαφωτισμοῦ τὸ ὑπόδουλο Γένος δέχεται τίς ἐπιδράσεις τῶν ιδεῶν ποὺ ἐκπορεύονται ἀπὸ τὴν Δύση.

Μολαταῦτα κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς περιόδου τῆς δουλείας εἶναι ὁ ἀγῶνας τῶν

ὑποδούλων γιὰ τὴν διατήρηση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας καὶ τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ ἐπὶ τόσοις αἰῶνες κάτω ἀπὸ τὸ καθεστῶς ἐνὸς βαρβάρου αἰσάτη κατακτητῆ. Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα εἶναι ἓνα πνευματικὸ κατόρθωμα, ἓνα ἔπος, τὸ ἔπος τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ μελέτη τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας σὲ γεμίζει μὲ δέος. Ἐδῶ εἶναι μιὰ βαρεῖα σκλαβιά, ἡ ὁποία δοκιμάζει καὶ τὴν χριστιανικὴ Πίστη καὶ τὸν Ἑλληνισμό τῶν σκλαβῶν, πού προτιμοῦν τὴν σκλαβιά -καὶ τι σκλαβιά- ἀπὸ τὸ νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν Πίστη τους καὶ τὸν Ἑλληνισμό τους. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓνα σπάνιο στὴν ἱστορία φαινόμενο.

«Τετρακόσια χρόνια, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ οἱ ἑλληνικὲς χῶρες εἶχαν πέσει στὸ σκοτεινότερο καθεστῶς τῆς δουλείας εἶναι ἱκανὰ νὰ σβῆσουν λαοὺς. Εἶναι ὅπως ὀδηγοῦν ἱκανὰ -ὅταν μάλιστα ὁ αἰσάτης κατακτητῆς εἶναι ἀπόλυτα ξένος πρὸς τὸ νόημα τῆς Παιδείας, ὅπως γεννήθηκε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπικράτησε στὴ Εὐρώπη- νὰ μαράνουν τὸν ὑπόδουλο λαὸ σὲ σημεῖο ποὺ νὰ χάσει τὴν συνείδηση τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς του, ἀκόμη καὶ τὴν μνήμη του. Αὐτὸ ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ συμβεῖ μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ δὲν συνέβη. Οἱ Ἕλληνες κατάφεραν κάτι ποὺ εἶναι μοναδικὸ στὴν παγκόσμια ἱστορία καὶ ποὺ κάνει περιττὴ κάθε ἄλλη προσπάθεια νὰ ἀποκρουσθεῖ ἡ ἀνόητη ἀμφισβήτηση τοῦ γεγονότος ὅτι κάτω ἀπὸ τὸν γαλάζιο οὐρανὸ μας ἐξακολουθοῦσε νὰ ζεῖ στὸ 1821 ὁ ἴδιος λαὸς ποὺ ἐχάρισε στὴν Εὐρώπη ὀλόκληρη τὴν ιδέα τῆς Παιδείας. Ὁ μόνος λαὸς ποὺ ἦταν ἀδύνατον νὰ χάσει τὴν παιδεία του εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶχε ἐφεύρει τὴν Παιδεία»⁶.

Ζ'

Ἀπὸ τὴν διάφορο ἱστορικὴ ἐξέλιξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ ἐκείνην τῶν λαῶν τῆς Δύσεως, ἀφ' ἑνός, καὶ λόγω τῆς πνευματικῆς κληρονομίας αὐτοῦ, τὴν ὁποία φέρει ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα καὶ μεταγενέστερα ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ *Βυζάντιο*, ἔδρα τῆς Ὀρθοδο-

ξίας, όπως αυτή συνέβαλε στην διαμόρφωση της ψυχροσυνθέσεως του νεοέλληνα, είναι φυσικό να υφίστανται σημαντικές αποκλίσεις από την πολιτιστική παράδοση και νοοτροπία των λαών της Δύσεως από έτερου, γεγονός που προβληματίζει πολλούς για το ένδεχομένο ή ένταξη της χώρας στη Συμπολιτεία των κρατών της Ένωμένης Ευρώπης να έγκυμονεί τον κίνδυνο απομώσεως του λαού στο πνευματικό κλίμα των κοινωνιών των ισχυρότερων και πληθυσσιότερων κρατών της Ε. Ε.

Το ένδεχομένο αυτό δεν είναι κάτι το νέο και συνέπεια μόνον της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο δεύτερο ήμισυ του αιώνα μας οι διασυνδέσεις, οι αλληλοεπιδράσεις και οι συνεργασίες σε όλα τα πεδία αυξήθηκαν κατά τρόπον θεαματικό σε όλοκληρο τον κόσμο -έξ ου και ο λόγος περί παγκοσμότητας-, ειδικότερα δέ εξ αιτίας της γεωγραφικής γειτονίας. Πυκνώθηκαν τόσο στην Ευρώπη ή επικοινωνία των λαών που αυτά τα όποια αποτελούσαν έκτακτα και άραια άλλοτε γεγονότα, αποτελούν σήμερα πράξεις της καθημερινής ζωής.

Η ευκολία των ταξιδιών με τα σύγχρονα συγκοινωνιακά μέσα, ή ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, ή άμεση επικοινωνία με την τηλεόραση και το τηλέφωνο μεταξύ των ατόμων και των λαών, οι διαδεδομένες σπουδές στο εξωτερικό, ή μετανάστευση σημαντικού αριθμού ατόμων για την εξεύρεση καλύτερων συνθηκών εργασίας στις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες συνθέτουν την σύγχρονη πραγματικότητα, που σημαίνει την κατεδάφιση των τειχών τα όποια άλλοτε έχωριζαν τους λαούς.

Συνεπώς το πρόβλημα του κινδύνου της ποικίλης επιδράσεως του γενικότερου ευρωπαϊκού κλίματος στην ελληνική κοινωνία είναι υπαρκτό και όχι νεοφανές εξ όλων αυτών των λόγων και όχι μόνον εξ εκείνου της ένταξεως της χώρας στην Ε. Ε.

Άλλωστε στην μακραίωνα ιστορία του Έλληνισμού υπήρξαν μεγάλες περιόδοι

κατά τις όποιες τούτος βρέθηκε υπό ξενική κυριαρχία και όχι μόνον δεν απώλεσε την ταυτότητά του αλλά επέτυχε κάτι το πρωτοφανές. Συγκεκριμένα έντεταγμένη ή ελληνική φυλή στο οίκουμενικό κράτος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας κατέκτησε πνευματικά τους κυριάρχους της Ρωμαίους και οι ελληνικές πόλεις, τόσον του έλλαδικού χώρου όσον και εκείνες των κρατών των διαδόχων του Μεγάλου Άλεξάνδρου, κατέστησαν την περίοδο της Ρωμαιοκρατίας κέντρα ακτινοβολίας του ελληνικού πολιτισμού.

Όσον δέ αφορά τους σκοτεινούς αιώνες της Τουρκοκρατίας πέραν του γεγονότος ότι οι υπόδουλοι Έλληνες εύρισκόμενοι υπό βαρύν ζυγόν διετήρησαν την έθνική των ύπόσταση και την θρησκευτική των πίστη και ανέπτυξαν το έμπόριο και την ναυτιλία, εισέδυσαν στην συνέχεια και στην διοίκηση της Όθωμανικής αυτοκρατορίας ως Μεγάλοι Δραγουμάνοι και Δραγουμάνοι του Στόλου σε βαθμό τέτοιον, ώστε να γεννηθεί σε πολλούς ή ιδέα ότι είναι προτιμότερο να επιδιωχθεί ο έξελληνισμός της όθωμανικής Αυτοκρατορίας με την βαθμιαία και εύρύτερα διεύδυση των Έλλήνων στην διοίκηση αυτής και με τα πρωτεία αυτών στην οικονομία και την Παιδεία αυτής, από την δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κρατιδίου. Τα ως άνω παραδείγματα είναι χαρακτηριστικά της έσωτερικής δυνάμεως και άντοχής την όποία διαθέτει ή ελληνική φυλή, ως εκφάνσεις της πνευματικής της ύπεροχής δια της όποίας επιτυγχάνει την αυτοτελή επιβίωσή της μέσω των δυσχερειών οι όποιες αναφύονται κατά την ιστορική της πορεία. Υπάρχουν όμως όρισμένοι οι όποιοι διαβλέπουν στην σημερινή κατάσταση της Ευρωπαϊκής Ένώσεως τον έξης κίνδυνο. Η ύφισταμένη έθνική πολυσυμία του ευρωπαϊκού πολιτισμού θα διετηρείτο, εάν ή ευρωπαϊκή ένωση είχε επιχειρηθεί να επιβληθεί με βίαια μέσα. Η έμπειρία από την ιστορία είναι ότι ή άσκηση της βίας για την πνευματική ύποταγή σε ένα

έξωθεν έπιβαλλόμενο σχήμα συνοδεύτηκε από έθνικές αντίσταςεις. Πρόσφατα τέτοια παραδείγματα έχουμε από τὰ κράτη τής Βαλτικής, όπου ύστερα από δεκαετίες βιαίας ύποταγής των στην Σοβιετική Ένωση διετήρησαν τήν έθνική τους ιδιομορφία. Έξ άλλου ή πραγματοποιηθεΐσα διάλυση τής τέως Γιουγκοσλαβίας, και ή ίδρυση τόσων νέων ανεξάρτητων κρατῶν οφείλεται σε σημαντικό βαθμό και στο γεγονός ότι οι λαοί των είχαν προσαρτηθεΐ εις αυτήν μετά τὸ πέρας τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου χωρίς τήν θέλησή των, με τήν έπιταγή τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Εΐναι σαφές ότι στις περιπτώσεις αυτές, οι έθνικές αντίσταςεις αὐτῶν τῶν κοινωνιῶν εΐναι συνδεδεμένες με τήν πολιτισμική των ιδιομορφία.

Σήμερα όμως ή συντελούμενη ένωση τής Εὐρώπης έπιχειρεΐται μέσα από συναινετικές διαδικασίες και ως εκ τούτου δέ θά πρέπει νά περιμένει κανείς στο μέλλον τήν αναζωπύρωση έθνικῶν αντίσταςεων, και κατ' έπέκταση, τήν συντήρηση πολιτισμικῶν ιδιομορφιῶν, όπως αὐτές πού ως τώρα εκδηλώθηκαν ως αντίδράσεις λαῶν οι οποίοι είχαν βίαια προσαρτηθεΐ από ισχυρότερα κράτη. Αντιστέκεται κανείς, όταν, παρὰ τήν θέλησή του, ώθειται σε όρισμένες κατασταςεις. Έδῶ όμως, στην περίπτωση τής Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας, δέν πρόκειται απλῶς για έθελουσία προσχώρηση τῶν κρατῶν μελῶν τής σε αὐτήν, αλλά σε κάτι πολύ περισσότερο, καθ' όσον τὰ ίδια αὐτὰ τὰ κράτη σχεδιάζουν από κοινού τήν μορφή και τὸν τρόπο τής λειτουργίας τής. Η οικονομική και πολιτική ένωση τής Εὐρώπης εΐναι, ή αν θέλετε θά εΐναι, αποκλειστικῶς προϊὸν τῶν βουλήσεων τῶν κρατῶν μελῶν αὐτῆς.

Η'

Έκ τῶν λόγων αὐτῶν αντίδράσεις για τήν ένταξη τής Ελλάδας στην Ε. Ε. υπήρξαν αφ' ένός από τήν πλευρὰ τῶν κομμάτων τής άκρας άριστερῆς, δεδομένου ότι τὸ κοινωνικοοικονομικὸ μοντέλο τῶν χωρῶν

κρατῶν μελῶν τής τῆς οικονομίας τής άγορῆς εΐναι αντίθετο πρὸς τις δογματικές άρχές τοῦ μαρξισμού. Βέβαια οι αντίδράσεις αὐτές εΐναι μᾶλλον για τήν τιμὴ τῶν ὀπλων, δεδομένου ότι τὸ ιστορικὸ πείραμα τοῦ λεγομένου ύπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ στις χῶρες τής Ἐνατολικῆς Εὐρώπης άποδειχθηκε εκ τῶν πραγμάτων ανεπιτυχές.

Έπιφυλάξεις και προβληματισμός αφ' έτέρου διευπώθηκαν για τὸ γεγονός τής έντάξεως και από τήν πλευρὰ τῶν ανθρώπων τής Εκκλησίας, όπως ή έπόμενη άποψη. «Έτσι καθῶς δύει ὁ 20ος αΐώνας και άρχίζει νά ύποφώσκει ὁ 21ος έχουμε κάθε λόγο νά προχωροῦμε με συκρατημένη άναπνοή. Βαδίζοντας από τὸ χθές στο αύριο αναρωτιόμαστε: Μποροῦμε νά εΐμαστε αισιόδοξοι ή μήπως με τήν ΕΟΚ και άλλα παρόμοια θά έπιτύχουμε απλῶς άλλη μία Πύρρεια νίκη. Ἄραγε οι άλαγαμοί τής χαρῆς πού ακούονται από τὸν κόσμο, ὁ ὁποῖος άπαρνείται τὸν μαρξισμό με μία έκρηξη έλευθερίας, θά συνεχίσουν και θά μετατραποῦν σε άλαγαμούς ειρήνης και άληθινῆς προόδου;».

«Και εμεΐς οι Έλληνες μήπως κινδυνεύουμε νά χάσουμε τήν ταυτότητά μας και νά άπορροφηθοῦμε; Η θά κατορθώσουμε νά έπιζήσουμε, νά έξειλιχθοῦμε σε παραγωγικά μέλη και νά προσαρμοσθοῦμε με τήν ιδιοφυή ικανότητά μας στη νέα κατάσταση δημιουργικά, διασῶντας τήν έθνική και ὀρθόδοξη ταυτότητά μας;»⁷.

Βέβαια τὸ πρόβλημα για τοὺς Έλληνες δέ εΐναι σημερινὸ με τήν ένταξη τής χῶρας στην Ε. Ε. Ἡδη από τὰ χρόνια τής Τουρκοκρατίας -όπως προηγουμένως αναφέρθηκε- οι νέες ιδέες, πού έκυφοροῦντο στην Δύση έπηρέαζαν και τὸν ύπόδουλο Έλληνισμό, με συνέπεια νά ακολουθοῦν αντίδράσεις μεταξύ τῶν πιστῶν στην έλληνορθόδοξη παράδοση και τῶν ὀπαδῶν τοῦ νεωτεριστοῦ πνεύματος.

Και στην συνέχεια με τήν σύσταση τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους τὸ δίλημμα, ευρωπαϊσμός ή έλληνοκεντρισμός δεσπόζει στην ζωή

της ελεύθερης πλέον ελληνικής κοινωνίας και γεννά ανησυχίες που προκαλούν σε αυτήν οι σοβαρές αλλαγές τις οποίες συνεπάγεται η δημιουργία νέων μορφών συλλογικής ζωής, όπως η συγκρότηση του εθνικού κράτους και οι νέες συμπεριφορές, που αναγκαστικά διαμορφώνονται.

Όμως η ανάγκη να αντιμετωπισθεί η αλλαγή αυτή οδηγεί στην επεξεργασία ιδεών, που θα χρησιμεύσουν ως κώδικες για την προσαρμογή στη νέα κατάσταση. Είναι φυσικό επομένως να τεθεί ξανά το ζήτημα του κατά πόσον ένας πατροπαράδοτος τρόπος ζωής, που καθορίζεται από άνθεκτικές έως αμετάβλητες κοινωνικές και θρησκευτικές αξίες, κινδυνεύει από την εισβολή του ευρωπαϊκού πολιτισμού φαινομενικά τουλάχιστον. Δηλαδή το κάθε σκέλος του διλήμματος που τοποθετείται, συνοδεύεται αναγκαστικά από την παραδοχή ορισμένων αρχών και αξιών, οι οποίες διακρίνονται αυστηρά μεταξύ τους και δεν έχουν καμιά δυνατότητα μετακινήσεως από το ένα σκέλος στο άλλο. Έτσι η ελληνική σκέψη θα οδηγηθεί για μεγάλο διάστημα στην δημιουργία δύο άκαμπτων λόγων, με τους οποίους θα αναπαρίσταται η πραγματικότητα. Σύμφωνα με τον ένα ο έκσυγχρονισμός συνώνυμος του ευρωπαϊσμού, θα σημαίνει απειλή για την ευαίσθητη πάντα εθνική ταυτότητα. Σύμφωνα με τον άλλο ο ευρωπαϊσμός θα αποτελεί την κατ'έξοχην οδόν προς την ανάπτυξη και την ευημερία.

Θ'

Αυτή η αντίληψη ότι ο κύριος σκοπός των λαών είναι η οικονομική ανάπτυξη και η ευημερία των, η αντίληψη δηλαδή της οικονομικοκρατίας είναι μια εικόνα της πραγματικότητας που επικρατεί στους καιρούς μας. «Σήμερα όλοι οι άνθρωποι, όλοι οι λαοί έχουν κυριευθεί από το πάθος της οικονομίας. Είναι μία μεγάλη δεισιδαιμονία αυτή που κυριεύει τους λαούς, κατά καιρούς να πιστεύουν -τώρα πιστεύουν αυτό, άλλοτε πίστευαν άλλο- ότι όλα τα

πράγματα εξαρτώνται από έναν παράγοντα. Έτσι σήμερα όλοι κατέχονται, και κατεχόμεθα από την δεισιδαιμονία ότι όλα τα θέματα είναι οικονομικά. Είναι πολύ βαρεια ή πλάνη αυτή και υπάρχει ο κίνδυνος η Ευρώπη να πληρώσει ακριβώς την πλάνη αυτή. Πιστεύω λοιπόν ότι με ένα κέντρισμα που θα δώσουμε εμείς με την παρουσία μας μέσα στην Ευρώπη μπορούμε να συντελέσουμε σε μία καινούργια αναγέννηση. Αυτό είναι με λίγα λόγια ο σκοπός της παρουσίας μας μέσα στην Ευρώπη. Δεν είναι, πώς θα κερδίσουμε υλικά αγαθά, δεν είναι αυτός ο σκοπός της ζωής. Θα κάνουμε ό,τι μπορούμε σε αυτό το κεφάλαιο, φυσικά, αλλά πρέπει να μεταθέσουμε τον σκοπό από τα υλικά στα πνευματικά αγαθά, εάν θέλουμε πραγματικά να αφήσουμε και κάτι για τα παιδιά μας και το κάτι αυτό που μένει είναι το πνεύμα. Τα άλλα δεν μένουν, ούτε τα θυμάται κανείς. Μόνο το πνεύμα μένει και αυτό παραδίδεται από γενιά σε γενιά»⁸.

Και στο σημείο αυτό μπορεί να προβληθεί η ένσταση. Η Ελλάδα είναι μία μικρή χώρα, που δεν ανήκει και στην ομάδα των πλουσίων κρατών. Σε τί μπορεί να συμβάλει στην πνευματική αναγέννηση της γηρασμένης Ευρώπης; Στον χώρο του πνεύματος όμως δεν ισχύει ο διαχωρισμός μεταξύ μικρών και μεγάλων χωρών. «Διότι ο πολιτισμός δεν είναι θέμα στατιστικής πληθυσμού ή γεωγραφικής έκτασεως. Και αν υπάρχει στατιστική των επί μέρους πολιτιστικών εκδηλώσεων δεν υπάρχει στατιστική του πνευματικού πολιτισμού ως οργανικού συνόλου. Έδώ πλέον δεν έχει καμιά αξία η διαφορά ως προς τον πληθυσμό. Είς την πορεία του πολιτισμού μας ως πνευματικού πολιτισμού, ως Kultur, οι μικρές χώρες έχουν να παίξουν τον μεγάλο και αποφασιστικόν ρόλον των μολοντί είναι μικρές χώρες, ίσως ακριβώς διότι είναι μικρές χώρες»⁹.

Και στην προκειμένη περίπτωση η σύγχρονη Ελλάδα ως φορέας του αρχαίου ελληνικού πνεύματος και της ορθοδόξου πα-

ραδόσεως είναι οικουμενική ιδέα και αυτό συνιστά το μεγαλείο της, ή οικουμενικότητά της. Είναι λοιπόν χρέος των σημερινών Ελλήνων, ξεπερνώντας τις όποιες αδυναμίες της φυλής να συμβάλλουν στην πολιτιστική αυτόσυντήρηση της Ευρώπης. "Αν δέν παρήκμασε ή γέρασε αυτός ό δυτικός πολιτισμός κατά τον Όσβαλντ Σπένγκλερ και τον Τόυνμπυ όμως κινδυνεύει να άποσυνθεθεί κατά τον Άνρϋ Ντέ Μάν.

Έν όψει του 21ου αιώνα τίθεται το έρώτημα: Ποιός θα γράφει τις πρώτες σελίδες της ιστορίας του νέου αιώνα ή αν θέλετε της νέας χιλιετίας; Η ύλη άραγε και με αυτήν ή ώμη βία με τα σύγχρονα φονικά όπλα συστήματα ή το πνεύμα το άθάνατον ανά τους αιώνες, το όποιον θα είναι και στον 21ον αιώνα άθάνατον; Όταν τα δεδομένα ύπάρξουν ικανά, ώστε και έδω να τίθεται αντί αίνιγματος το πρόβλημα, ποίος θα έχει επικρατήσει ώστε να δώσει την λύση στο πρόβλημα αυτό; Η ύλη άραγε ή το πνεύμα; Έάν θα την δώσει το πνεύμα θα την δώσουν οι μικροί λαοί. Για τον λόγο τον παραπλήσιον προς το ότι οι μεγάλες πνευματικές ώθήσεις δέν έδόθησαν από τους πλούσιους και ισχυρούς, αλλά όπως λέει ό Παύλος, από τους άσθενείς και τους πτωχούς και τα άσθενή του κόσμου. «Έάν έτσι είναι τα πράγματα, πρέπει οι Έλληνες, και ιδιαίτερα όσοι ανήκουν στην νεώτερη γενεά, να βάλουν όλα τους τα δύνατα, ώστε ή νέα

έποχή να είναι όντως μεγάλη έποχή, όχι να εξαφανισεί το ό,τι στον άνθρωπον ανώτερον, αλλά, όπως αντίθετως, να το γιγαντώσει, να κάμει πραγματικότητα την από αιώνων έπαγγελία: «*Καινούς δέ ουρανοίς και γην καινήν προσδοκώμεν, έν οίς δικαιοσύνη κατοικεί*». Από τις μικρές χώρες με τις μεγάλες δυσκολίες, όπως ή Ελλάδα, θα εκπεμφθούν οι μεγάλοι πνευματικοί σπινθήρες, οι όποιοι από τώρα θα προσεγγίσουν τους εύγενείς πνευματικούς όραματισμούς προς την πραγματικότητα»¹⁰.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

1. Παναγ. Κανελλόπουλου: Δοκίμα και άλλα κείμενα σαράντα πέντε έτών, σελ. 248.
2. Ευάγ. Μόσχου: «Τό πρόσωπο της Ευρώπης» σελ. 56, Άθήνα 1992.
3. Τ. Σ. Eliot: «Η ένότητα του ευρωπαϊκού πολιτισμού» σελ. 68 - 70, Άθήνα 1990.
4. Κωνστ. Τσάτσου: «Ό σύγχρονος κόσμος», σελ. 140, Άθήνα 1996.
5. Κωνστ. Τσάτσου: «Ό σύγχρονος κόσμος», σελ. 148.
6. Παναγ. Κανελλόπουλου: Πρακτικά της Άκαδημίας Άθηνών τόμος 38, έτος 1963.
7. Ν. Π. Βασιλειάδη: «Η Έλλάς στην Ένωμένη Ευρώπη», σελ. 4, Άθήνα 1991.
8. Ι. Ν. Θεοδωρακούλου: «Η πολιτική των Έλλήνων», Άθήνα 1981, σελ. 116.
9. Άλεξ. Τσιριντάνη: «Άνθρωπισμός», Β΄ Τόμος, Εκδόσεις Συζήτησις, σελ. 272.
10. Άλεξ. Τσιριντάνη: «Άνθρωπισμός», τόμος Β΄, Εκδόσεις Συζήτησις, σελ. 279.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Β'

Ἡ Ἱατρικὴ στοὺς πρώτους Ρωμαϊκοὺς χρόνους. Οἱ διάφορες Σχολές.

Ἡ Ρώμη, δὲν διεκρίνετο γιὰ ἰατρικὴ παράδοση. Ἀργότερα, ὅταν ἔγινε κυρίαρχος τῆς Μεσογείου καὶ ἐπεξέτεινε τὰ ὄρια μιᾶς πόλεως στὰ πέρατα τῆς ἀχανοῦς αυτοκρατορίας της, ἔγινε πόλος ἔλξεως γιὰ πλῆθος καλλιεργημένων ἀνθρώπων ἀπὸ κάθε περιοχὴ τῶν κατακτήσεών της. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἰατροὶ ὅπως: Ὁ Ἀσκληπιάδης ὁ Προυσαεὺς (ἀπὸ τὴν Προύσα τῆς Μ. Ἀσίας), ὁ μαθητὴς καὶ διάδοχός του Θεσίμων ὁ Λαοδικεὺς, ὁ Ἀντώνιος Μούσας, τοῦ ὁποῦ ἡ ἰατρικὴ βασίζεταν στὴν ὑδροθεραπεία καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς κατ' ἐξοχὴν Ρωμαῖος ἰατρός τοῦ 1ου μ.Χ. αἰώνα.

Ἰδρυτὴς τῆς «δογματικῆς ἢ πνευματικῆς σχολῆς» ἦταν ὁ Ἀθηναῖος ὁ ἐξ Ἀτταλείας ὁ ὁποῖος, στὴν Ἱπποκρατικὴ θεωρία τῶν «χυμῶν», προσέθεσε τὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ «πνεῦμα», κάτι ἐνδιάμεσο μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς, πού ἀπὸ τὴν ἔνωσή του μαζί τους ἐξαρτᾶται ἡ ἰδία ἡ ζωὴ. Ὅταν δὲ τὸ πνεῦμα αὐτό, τὸ ὁποῖο εἰσπνέεται μαζί μὲ τὸν ἀέρα, εἶναι μολυσμένο, προκαλεῖται ἡ νόσος. Προφανῶς, ὡσὰν κάπως νὰ συνέλαβε τὴν ἰδέα τῶν μικροβίων.

Μισὸν αἰώνα ἀργότερα, ἰδρύθηκε στὴ Ρώμη ἡ «ἐκλεκτικὴ σχολή» ἀπὸ τὸν Ἕλληνα Σπαρτιάτη Ἀγαθῖνο, μαθητὴ τοῦ Ἀθηναίου καὶ τοῦ στωϊκοῦ φιλοσόφου Ἀνναίου Κορνοῦτου, ὁ ὁποῖος ἐναρμόνισε τὶς ἀντιλήψεις τῆς «ἐμπειρικῆς» μὲ τὶς διδασκαλίες τῆς «μεθοδικῆς σχολῆς». Ἡ σχολὴ τοῦ Ἀγαθίνου ἀνέδειξε μεγάλους ἰατροὺς: Τὸν Ρούφον τὸν Ἐφέσιο (Ἀλεξάνδρεια, 1ος μ.Χ. αἰώνας) τὸν Ἀρεταῖο τὸν Καλπαδόκη (Ἐφesus καὶ Ρώμη, 2ος μ.Χ. αἰώνας) καὶ τοὺς

λιγότερο γνωστοὺς Ἀντύλλο καὶ Μαρίνο.

Ἰδιαίτερη προσωπικότητα τῆς περιόδου αὐτῆς στὴ Ρώμη ὑπῆρξε ὁ Σωρανὸς ὁ Ἐφέσιος, ὁ ὁποῖος σπούδασε στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἄσκησε τὸ ἐπάγγελμα στὴ Ρώμη τὴν ἐποχὴ τοῦ Τραϊανοῦ (ἀρχὲς τοῦ 2ου αἰώνα). Ἦταν ὄπαδός τῆς «μεθοδικῆς σχολῆς». Τὰ συγγράμματά του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ «βίος τοῦ Ἱπποκράτους» τόσο στὸ πρωτότυπο ὅσο καὶ στὴν λατινικὴ μετάφραση, ἦσαν τόσα ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ὀλόκληρη βιβλιοθήκη. Τὸ «Περὶ Γυναικῶν» ἴσχυε ὡς κλασικὸ σύγγραμμα γυναικολογίας καὶ βρεφοκομίας μέχρι τὸ 1400 μ.Χ.

Ἡ Ρωμαϊκὴ Ἱατρικὴ.

Ἀρχισε μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαίας καὶ Ἀλεξανδρινῆς Ἱατρικῆς στὴ Ρώμη καὶ τὶς διάφορες Σχολές, γιὰ τὶς ὁποῖες ἔγινε ἡδὴ λόγος, χωρὶς νὰ γίνῃ ἐπέκταση στὴν θεωρητικὴ τους ἀνάπτυξη, διότι ἐκφεύγει τοῦ σκοποῦ αὐτῆς τῆς παρουσιάσεως. Τὴν περίοδο ὅμως αὐτὴ συντελέσθηκαν καὶ τεράστιες πρὸδοι στὴν θεραπευτικὴ μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Ἀσκληπιάδη τοῦ Προυσαεὺς μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ προσωπικότητά του πού ἀσκοῦσε μεγάλη δύναμη ὑποβολῆς, καὶ τὰ πολὺπλοκα θεραπευτικὰ του μέτρα. Ὑπῆρξε δὲ προσωπικὸς γιαιτρός καὶ ἔμπιστος τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Κράσου, τοῦ Ἀντωνίου καὶ ἄλλων διακεκριμένων Ρωμαίων. Τὴν θεραπευτικὴ του ἐμπειρία ἀξιοποίησαν καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἰατροὶ τῆς Ρώμης, ὅπως ὁ Ἀθηναῖος καὶ Ἀγαθῖνος. Εἰσηγητὴς τῆς λουτροθεραπείας μὲ μεταλλικά νερά ἦταν ὁ Ἕλληνας Ἀρχιγένης, μαθητὴς τοῦ Ἀγαθίνου, «ἐκλεκτικὸς». Διέπρεψε ἐπὶ Τραϊανοῦ (τέλος 1ου ἀρχὲς 2ου μ.Χ. αἰώνα).

Σημαντικές προόδους έσημείωσε και ή χειρουργική, όφειλόμενες στις βαθιές και άκριβεις άνατομικές γνώσεις που είχαν θέσει στη διάθεση του ιατρικού κόσμου οι 'Αλεξανδρινοί.

Η Ρωμαϊκή Ίατρική, όντας κυριολεκτικά ή ίατρική τών μεταναστών Έλλήνων, βρίσκει τόν «άνακεφαλαιωτή» τής Έλληνικής και 'Αλεξανδρινής Ίατρικής, στο πρόσωπο του Γαληνού, του πλέον όλοκληρωμένου εκπροσώπου τους.

Ό Γαληνός

Γενήθηκε στην Πέργαμο τó 131 μ.Χ.. Σπούδασε φιλοσοφική και ίατρική. Μετά από τó 'Ασκληπιείο τής πατρίδος του, συνέχισε τις ίατρικές του σπουδές στα μεγάλα κέντρα τής εποχής του: Σμύρνη, Κόρινθο, 'Αλεξάνδρεια. Άργότερα ή Ρώμη προσελκύει και τόν Γαληνό, όπου γρήγορα αποκτά μεγάλη φήμη και, τó 168, είναι ό προσωπικός γιατρός του άυτοκράτορος Μάρκου Αύρηλίου -τίτλο που διετήρησε μέχρι τόν θάνατό του τó 201 ή 210, μάλλον στην πατρίδα του Πέργαμο.

Τό συγγραφικό του έργο ύπήρξε τεράστιο. Άναφέρεται ότι έγραψε περί τά 500 ίατρικά έργα και διάφορα άλλα ίατρικού ενδιαφέροντος. Όλίγα είναι τά διασωθέντα. Είναι όμως αρκετά για να μάς δώσουν μιá σαφή και όλοκληρωμένη εικόνα για τήν μέθοδο και τó περιεχόμενο τής ίατρικής του σκέψης.

Ύπήρξε συστηματικός «έκλεκτικός». Άνάμεσα στους «δογματικούς» τούς «έμπειρικούς» και τούς «μεθοδιστάς», ό Γαληνός κατέχει έντελώς προσωπική θέση, επιλέγοντας από όλες τις σχολές μόνον ό,τι καλό και άξιό ευρίσκει. Συνοψίζονται δέ οι άντιλήψεις του στην έξής αρχή: «Τίποτε δέν είναι βέβαιο χωρίς τήν επικύρωση του πειράματος, άλλά και τίποτε δέν άξίζει ένα πείραμα, άν δέν έχει ως βάση έναν λογικό συλλογισμό». Τά πειράματά του είναι έντυπωσιακές εκδηλώσεις του τρόπου με τόν όποιο έσκέπτετο. Άπέδειξε πειραματικά ότι στις άρτηρίες ρέει αίμα, διορθώνοντας

τόν Έρείστρατο, ό όποιος ένόμιζε ότι στις άρτηρίες κυκλοφορεί άέρας (τό όνομα τους, εκ του «άέρα τηρώ»). Άπέδειξε ότι τά ούρα παράγοντα από τά νεφρά. Χωρίς να διαθέτει μικροσκόπιο ανέκάλυψε -15 και πλέον αιώνες πριν από τόν Μαλίγγι- τά τριχοειδή άγγεία, που σαν σωληνάκια διαμέτρου τριχός συνδέουν τις άρτηρίες με τις φλέβες, χωρίς τά όποια είναι άκατανόητη ή κυκλοφορία, για τά όποια όμως, ό τιμηθείς τόν 17 αιώνα για τήν «ανάκλυψη» τής κυκλοφορίας Άγγλος Χάρβεϋ, δέν ήθελε καν να ακούσει και τά θεωρούσε ως φαντασίες του Γαληνού. Η συμβολή του Γαληνού στην ανάκλυψη τής κυκλοφορίας του αίματος περιλαμβάνει και τήν έξακριβωση τής φύσεως τής μικρής κυκλοφορίας του αίματος από τήν καρδιά προς τούς πνεύμονες και τής επιστροφής του σ' αυτήν -που και αυτής ό σκοπός έμεινε άσύλληπτος για τόν Χάρβεϋ. Δεκάδες αιώνες πριν από τούς νεωτέρους του, είχε έξακριβώσει ότι τó αίμα παίρνει από τόν άέρα τής εισπνοής κάποιο οικείο και φιλικό στοιχείο, εκείνο που ό Λαβουαζιέ στο τέλος του 18 αιώνας όνόμασε «όξυγόνο».

Και σε πολλά άλλα συνέβαλε ή όξυτάτη διάνοιά του και απέδειξε ή συστηματική του έρευνα. Με τά συγγνωστά, βεβαίως, λάθη, άναπόφευκτα και δικαιολογημένα για τήν μακρινή εκείνη, πρωτόγονη για πολλά, περίοδο. Συνέβαλε δέ πολλαπλώς και στη δημιουργία τής ίατρικής όρολογίας με τήν ελληνική εκπαίδευσή του και τά συγγράμματά του. Και έθεωρείτο άύθεντία στην ίατρική μέχρι τήν εποχή τής Άναγεννήσεως.

Οί διαφορές ανάμεσα στον Δυτικό και τόν Άνατολικό Μεσαίωνα, σε ό,τι άφορτά στην ίατρική, σκιαγραφούνται άκολούθως:

Στόν Δυτικό Μεσαίωνα

Οί πηγές γνώσεων στην ίατρική δέν είναι πλέον τά μεγάλα έργα τών αρχαίων άλλά περιλήψεις ή έπιτομές από μεταγενεστερούς. Ένα από τά βασικά κείμενα τής εποχής είναι τó «περί ίατρικής τέχνης», έργο του Κέλου (1ος μ.Χ. αιώνας) ένα εί-

δος περιληπτικῆς ἐγκυκλοπαίδειας τῶν ἰατρικῶν γνῶσεων *καὶ τὸ δεύτερο*, ἡ «φυσικὴ ἱστορία» τοῦ Πλινίου τοῦ Πρεσβυτέρου, λατινίου συγγραφέως (23 - 79 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος συγκέντρωσε τὶς σχετικὲς μὲ τὴ φύση γνώσεις τῆς ἐποχῆς του. *Τὸ τρίτο*, ἀπὸ τὸν Γαληνὸ, τοῦ ὁποῖου κυκλοφοροῦσε μᾶ ἐπιτομὴ τοῦ ἔργου του, ἡ «Μικρὴ Τέχνη». Αὐτὰ στὰ Λατινικὰ ὅπως καὶ μεταφρασμένα ἀποσπάσματα τοῦ Ἰπποκράτη σὲ ἔργα Ρωμαίων συγγραφέων ἢ στὰ ἔργα τῶν Ἀράβων σχολιαστῶν.

Μὲ τέτοιο ἀνεπαρκῆ ἰατρικὸ ἐξοπλισμὸ καὶ μὲ τελεία τὴν κατάπτωση τῆς λαϊκῆς ἰατρικῆς, τὸ ἔργο τῶν ἰατρῶν περιέχεται στὰ χέρια τῶν μοναχῶν καὶ ἀναπτύσσεται ἡ *Ἰατρικὴ τῶν Μοναστηρίων* μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς «ἐντολῆς τῆς ἀγάπης» μερικὰ τῶν ὁποίων ἐξελίσσονται εἰς χριστιανικὰ *Ἀσκληπιεῖα τοῦ Μεσαίωνα*, ὅπως πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὰ «Τυπικὰ» διαφόρων μοναχικῶν ταγμάτων. Μὲ τὸν καιρὸ, γύρω ἀπὸ αὐτὰ συγκεντρώνονταν ὁμάδες λαϊκῶν γιατρῶν (ὅπως συνέβαινε παλαιότερα μὲ τὰ *Ἀσκληπιεῖα*) οἱ ὁποῖοι ἀποκοτοῦσαν αὐτοτέλεια καὶ γίνονταν πυρῆνες νεωτέρων ἰατρικῶν σχολῶν. Διακεκριμένες, οἱ ὁποῖες ἔμειναν στὴν ἱστορία, ἦσαν: Ἡ Σχολὴ τοῦ Σαλέρνο στὴν Καμπανία τῆς Ἰταλίας τὸν 7ον αἰῶνα, ἀπὸ τὸ ἐκεῖ μοναστήρι τῶν Βενεδικτινῶν, καὶ ἡ Σχολὴ τοῦ Μονπελιέ (1200) στὴ νότιο Γαλλία.

Στὴ Σχολὴ τοῦ Σαλέρνο, μεγάλος διδάσκαλος ἦταν ὁ Λογγοβάρδος Γκαριοπόντο. Συνέγραψε τὸ «Παθολογίον», τὴν Παθολογία θὰ λέγαμε σήμερα. Ἡ προσφορά του δὲν ἦταν τόσο στὸ ἐπιστημονικὸ, ὅσο στὸ γλωσσολογικὸ πεδίο. *Προσπάθησε δηλαδὴ νὰ ἐκλατινίσει τοὺς ἑλληνικοὺς ὄρους*, κατέφυγε ὅμως στὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ *καὶ συνέθεσε λέξεις*, οἱ ὁποῖες *καθιερώθηκαν ἀπὸ τότε στὴν ἰατρικὴ ὀρολογία τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν*.

Στὴν Σχολὴ τοῦ Μονπελιέ, ὁ Ἀρνάλντο ντὶ Βιλλανόδα (1235 - 1311) ὀργάνωσε τὶς σπουδές· καὶ ὁ Γκὺ ντὲ Σολιὰν ἔμεινε γνω-

στὸς μὲ τὴ «Μεγάλῃ Χειρουργικῇ» του (1363) ποῦ ἐγίνε κλασικὸ διδακτικὸ σύγγραμμα στὴν Εὐρώπῃ ὁλόκληρη.

Ἡ Ἐκκλησία ὅμως δυσαρεστήθηκε ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ μοναχοὶ παραμελοῦσαν σιγὰ - σιγὰ τὰ θρησκευτικὰ τους καθήκοντα καὶ ἐγκατέλειπαν τὰ μοναστήρια, γιὰ νὰ ἀσκήσουν τὴν ἰατρικὴ ἐξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τους, ὡς ἰδιῶτες ἰατροί. Ἔτσι, ἀφοῦ ἄλλα μέτρα δὲν ἀπέδωσαν, ὁ Πάπας Ὀνώριος ὁ Γ' (1200) ἀναγκάσθηκε νὰ ἀπαγορεύσει τελείως στοὺς κληρικοὺς τὴν ἀσκήση τῆς ἰατρικῆς. Αὐτὸ ὅμως ἦταν καὶ ἡ χαριστικὴ βολὴ γιὰ τὴν μοναστηριακὴ ἰατρικὴ. Ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὴ ὤθησις γιὰ τὶς λαϊκὲς ἰατρικὲς σχολές.

Οἱ περὶ τὴν ἰατρικὴν ἀσχολούμενοι συνεκρότησαν συντεχνίες, ἀνάλογες μὲ ἄλλα ἐπαγγέλματα, μὲ τὴν λατινικὴ ὀνομασία «οὐνιβέρσιτας» δηλαδὴ κοινότητες ποῦ περιλαμβάνουν ὅλους. Ἔτσι ἄρχισε ἡ ἵδρυσις τῶν διαφόρων Πανεπιστημίων, ἐνῶ οἱ Σχολές ἔβαιναν πρὸς τὴ δύση τους. Καὶ ἐκεῖνη τοῦ Σαλέρνο. Ἐνῶ ἡ τοῦ Μονπελιέ μετεξελίχθηκε σὲ Πανεπιστήμιο. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Πανεπιστημίου ὡς ἐκπαιδευτικοῦ θεσμοῦ ἦταν κάτι τὸ καινούργιο γιὰ τὴ Δύση. Ὅχι ὅμως καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο. Πανεπιστήμιο ὀργανωμένο καὶ μὲ συγκρότησις πολὺ περισσότερη συγγενικὴ πρὸς τὰ σύγχρονα ἀπὸ ὅ,τι τὰ μεσαιωνικὰ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἦταν ἡ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἀπόφοιτοι τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν μεταξὺ καὶ πολλῶν ἄλλων ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζίνος, πανεπιστήμονες αὐτοί. Πληθος δὲ σπουδαστῶν ἔφθαναν στὴν Ἀθήνα τὸν 5ον αἰῶνα γιὰ νὰ σπουδάσουν ἰατρικὴ. Ἀκόμη δὲ περισσότερες ἀναλογίες μὲ τὰ σημερινὰ Πανεπιστήμια εἶχε τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖο ἵδρυσε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἐμφανιζόμενον κατὰ τὴν χιλιετὴ ἱστορία του, στὸ Βυζάντιο, ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Ἡ ἰατρικὴ σχολὴ του λειτουργοῦσε μέσα σὲ νοσοκομεῖο. Διέθετε πλούσια βιβλιοθήκη. Οὐδέποτε ἦταν ἐξάρτημα τῆς Ἐκκλησίας.

Στὸν Μεσαίωνα τῆς Ἀνατολῆς

Τὸ ἀδιαμφισβήτητο γεγονός, τὸ ὁποῖο δίνει τὴν ὑπεροχὴ στὸν Ἀνατολικὸ Μεσαίωνα ἔναντι τοῦ Δυτικοῦ, εἶναι ἡ διατήρηση τῆς γλώσσας τῶν κλασικῶν κειμένων καὶ ὅλων τῶν μεταγενεστέρων: Τῆς Ἑλληνικῆς. Ἡ κλασικὴ παράδοση ἐξακολούθησε νὰ ζεῖ χωρὶς διακοπὴ, νὰ διαδίδεται καὶ νὰ ἐξελλίσσεται μὲ προσθήκη νέων στοιχείων, χάρις στὴν ἀδιάκοπη χρῆση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας.

Τὰ δύο κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἱατρικῆς στὸν ἄνωρο τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν: α) Ἡ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν κληρονομία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱατρικῆς, μὲ τὴν καλλιέργειά της κατὰ τρόπο πού νὰ ἐπιτρέψει πρωτότυπες ἐπιδόσεις σὲ διαφόρους ἱατρικοὺς κλάδους καί, β) ἡ συστηματικὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνικῆς πρόνοιας, μὲ τοὺς περίφημους «Ξενῶνες» ὅπως τοῦ Σαμφῶν, Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, τῆς Μονῆς Παντοκράτορος, -ἐνα σωστὸ νοσοκομεῖο- ἢ ἡ «Βασιλειάδα» τοῦ Μεγάλου Βασιλείου κ. ἄ.

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο στὴν Ἀνατολὴ παρουσιάζεται τὴν ἴδια ἐποχὴ πλούσιο ἐπίσης. Μὲ πλέον διάσημους τοὺς: Ὁρειβάσιο, Ἀέτιο τὸν Ἀμιδηνό, Ἀλέξανδρο τὸν Τραλλιανό, Παῦλο τὸν Αἰγινίτη, Νικόλαο τὸν Μυρεφό, Ἰωάννη τὸν Ἀκτουάριο κ. ἄ.

Προσωπικότητα ἰδιαίτερη στὴν Ἀνατολὴ τῆς περιόδου αὐτῆς, ὑπῆρξε ὁ Φώτιος ὁ Μέγας, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος παρέδωσε στὴν ἀνθρωπότητα μὲ σύγχρονη μικρογράμματη γραφὴ τὰ δυσανάγνωστα ἀρχαῖα κείμενα - τὰ ὁποῖα ἦσαν γραμμένα μὲ κεφαλαῖα γράμματα σὲ συνεχὴ γραφῆ, χωρὶς νὰ χωρίζεται ἡ μία λέξι ἀπὸ τὴν ἄλλη, χωρὶς σημεῖα στίξεως ἢ ἄλλα διακριτικὰ, γεγονός τὸ ὁποῖο καθιστοῦσε τὴν ἀνάγνωση πολὺ δύσκολη καὶ ἦταν γιὰ πολλοὺς ἀπρόσιτη. Ἄρχισε ἀπὸ τὸν Ὁμηρο καὶ ἔφθασε μέχρι τὸν Γαληνό - καὶ οἱ διάδοχοί του συνέχισαν ἔτσι ὥστε ὅ,τι ἔφθασε καὶ τέσσερις αἰῶνες μετὰ ἀπὸ αὐτὸν στὰ χεῖρα τῶν ἀνθρωπιστῶν τῆς Δύσεως, εἶναι

ἡ συνέχεια τοῦ ἔργου του. Ἡ προσφορά του στὴν ἀνθρωπότητα, ἀνεκτίμητη.

Ἡ Ἀραβικὴ Ἱατρικὴ

Οἱ Ἄραβες, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μωάμεθ (632 μ.Χ.) ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχία τους στὶς νότιες καὶ ἀνατολικὲς περιοχὲς τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, κατέκτησαν πληθυσμούς οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀφομοιώσει τὰ στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐπομένως εὐρίσκονταν σὲ ἀνώτερο πολιτισμικὸ ἐπίπεδο ἀπὸ τοὺς κατακτητῆς. Οἱ Ἄραβες λοιπόν, ἐκ φύσεως εὐφυεῖς, ἐγνώρισαν καὶ ἀφομοίωσαν ἕνα μεγάλο μέρος τῆς κλασικῆς παραδόσεως. Στὴν ἀρχή, τὶς μεταφράσεις καὶ τὰ σχόλια ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων, τὰ ἔκαναν ἐξελληνισθέντες Ἑβραῖοι καὶ Κόπται. Ἀργότερα ἔμαθαν καὶ οἱ Ἄραβες ἑλληνικά, ἄρχισαν νὰ μελετοῦν τοὺς ἀρχαίους στὸ πρωτότυπο, νὰ τοὺς μεταφράζουν καὶ σχολιάζουν καὶ νὰ κάνουν περιλήψεις τῶν ἔργων τους.

Ὅταν οἱ Ἄραβες ἀργότερα ἔφθασαν ὡς κατακτητῆς στὴ Σικελία, τὴν Σαρδηνία καὶ τὴν Ἰσπανία, μετέφεραν τὴν κληρονομία τῆς ἀρχαιότητος στοὺς λαοὺς τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης.

Οἱ Ἄραβες, δὲν ἔχουν νὰ παρουσιάσουν πρωτότυπη ἐργασία στὸ πεδίο τῆς ἱατρικῆς - ὅπως ἔκαναν στὸν τομέα τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας. Ἡ ρητὴ ἀπαγόρευση τοῦ Κορανίου στὴ χρῆση αἰχμηρῶν ἐργαλείων στὴ χειρουργικὴ καὶ τῆς ἐκτελέσεως ἀνατομῆς σὲ πτώματα, δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἀνάπτυξη αὐτοτελοῦς ἱατρικῆς. Ὑπῆρξαν ὅμως, οἱ Ἄραβες, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι διητήρησαν ζωντανὴ τὴν μεγάλη κλασικὴ παράδοση καὶ τὴν μεταβίβασαν στοὺς Εὐρωπαίους τῆς Δύσεως, κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Σχολιάζοντες τοὺς ἀρχαίους, προσέθεταν καὶ ἐρμηνεῖες μὲ τὶς ὁποῖες προσάρμοζαν τὰ κείμενα στὶς ἀπαιτήσεις τῆς θρησκείας καὶ τῆς νοοτροπίας των. Αὐτὰ μεταβίβασαν στοὺς Δυτικοευρωπαίους τοῦ Μεσαίωνος ὡσάν νὰ προήρχοντο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ μετάφραση ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν

μόρφωση εκείνου που μεταφράζει και οι ούκ όλίγες παρεμβολές στα κείμενα, είχαν ως αποτέλεσμα την αλλοίωση των έννοιων του πρωτοτύπου.

Διακριθέντες Άραβες στην Ιατρική

Ό Μοσσοὺ ὁ Γέρων, που πέθανε τὸ 875, εἶναι ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπηρέασαν τὴν μεσαιωνικὴ ἰατρικὴ τῆς Εὐρώπης μὲ τὰ ἔργα του καὶ ἰδίως μὲ τοὺς «Ἀφορισμοὺς» του, τοὺς ὁποῖους ὑπέγραφε μὲ τὸ ὄνομα «Ἰωάννης Δαμασκηνός». (Τὸ πραγματικὸ του ὄνομα ἦταν Γιουχάουνα ἱμπν Μασαδάϊ). Ὁ Χουσαῖν ἱμπν Ἰσχάκ, γνωστὸς μὲ τὸ ἑλληνοπρεπὲς ὄνομα Ἰωαννίκιος, ἰατρὸς τοῦ μεγάλου χαλίφου Ἰλ Μαμουῖν (9ος αἰώνας) ἔγραψε σχόλια στὸν Γαληνὸ, καὶ ἦταν τὸ ἐπίσημο κείμενο γιὰ τὰ ἰταλικά πανεπιστήμια μέχρι ἀκόμη καὶ τὸν 15ο αἰώνα.

Ἄλλοι μεγάλοι διδάσκαλοι Ἰσλαμικῆς ἰατρικῆς, ἀναφερόμενοι μὲ τὰ γνωστά ἑλληνοπρεπῆ, καὶ αὐτοὶ, ὀνόματά τους, ὑπῆρξαν οἱ:

Ραζής, τοῦ ὁποῖου τὰ συγγράμματα ἐπηρέασαν ὅλη τὴν μεσαιωνικὴ ἰατρικὴ μεταφρασμένα στὴν λατινικὴ. *Ἀδικέννας*, ὁ διασημότερος ἀπὸ τοὺς Ἰσλαμικὸς ἰατροὺς (980 - 1037) τοῦ ὁποῖου ὁ «Κανὼν» ἐγνώρισε ἀναρίθμητες ἐκδόσεις· καί, ἡ ἐκδοσις τῆς Βενετίας (τὸ 1523) ὑπῆρξε μέχρι καὶ τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰώνα βασικὸ βιβλίον ἰατρικῆς στὴν Εὐρώπη. Ἡ φιλοσοφικὴ του θεμελίωσις ἦταν κατὰ βάση ἀριστοτελικὴ καὶ οἱ ἰατρικὲς του ἀπόψεις: Ἄπὸ τὸν Γαληνὸ οἱ ἀνατομικὲς καὶ ἀπὸ τὸν Ἱπποκράτη τὰ τῆς φυσιολογίας. *Ἀμπουκασής*, ὁ ὁποῖος ἔγραψε 30 βιβλία, μὲ πρῶτον τὴν «Χειρουργικὴν». *Ἀβερροῆς*, πιστὸς ἀριστοτελικὸς καὶ ἐγκυκλοπαιδιστὴς, μὲ κυριότερον ἔργον του τὸ γνωστὸ ὡς «Κόλιγκετ» στὴν λατινικὴ του μετάφρασις, στὸ ὁποῖον συνοψίζονται τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων κλασικῶν.

Ἡ Ἰατρικὴ στὴν Ἀναγέννησις

Τὸ πέρασμα τῆς ἰατρικῆς, ἀπὸ τὴν Μεσαιωνικὴν στὴν Ἰατρικὴ τῆς Ἀναγεννήσεως, δὲν ἔγινε χωρὶς δυσκολίες. Ἡ ἐκτέλεσις ἀνατομικῶν σπουδῶν ἐπὶ τοῦ πτώματος ἀπὸ

τὸν Μοντίνον ντὰ Λούτσι, ἀνοίξε μιά νέα ἐποχὴ γιὰ τὴν ἰατρικὴ. Οὔτε ὅμως ὁ Μοντίνος, οὔτε οἱ διάδοχοί του σκέφθηκαν νὰ ἀμφισβητήσουν τὴν γνῶμην τοῦ Γαληνοῦ, ὁ ὁποῖος κυριαρχοῦσε στὸ στερέωμα τῆς ἰατρικῆς ὕστερα καὶ ἀπὸ τόσοσους αἰῶνας. Ἄπὸ τὸν 15ο αἰώνα, ἀρχίζει νὰ γίνετα ἔκδηλη ἡ ἐπιθυμία διορθώσεως τῶν κειμένων τοῦ Γαληνοῦ. Ὅταν ὅμως ὁ Βεσάλιος (16ος αἰώνας) ἐτόλμησε νὰ ἀμφισβητήσει μιά ἀνατομικὴ παρατήρησίν του, κατεδικάσθη σέ... θάνατον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον σώθηκε μὲ Βασιλικὴ Χάρη. -Ἐνῶ γιὰ ἐκείνη τὴν πλάνην του περὶ τὸ «θαυμάσιον δίκτυον» ἀγγείων τοῦ ἐγκεφάλου - ὅπου τὸ ἐκ τῆς καρδίας «ζωτικὸν πνεῦμα» μετεβάλλετο εἰς τὸ «ζωικὸν πνεῦμα» ὄλου τοῦ σώματος - οἱ πρόμαχοι τοῦ Γαληνοῦ, τὸν δικαιολογοῦσαν λέγοντες: «Ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔπεσε σὲ πλάνην ὁ Γαληνός, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀνθρώπινος ὀργανοισμὸς ἐκεῖνος που ἄλλαξε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Γαληνοῦ» τὸ ὁποῖον μᾶς θυμίζει καὶ τὸ ἀνέκδοτον: «Ἡ στραβὰ ἀρμενίζουμε ἢ στραβὸς εἶν' ὁ γιालός». Καί, δὲν ἦταν «ὁ γιालὸς στραβός», παρὰ τὴν διαμαρτυρίας τῶν ὁπαδῶν τοῦ Γαληνοῦ.

Γιὰ τὸ ὅτι ὅμως ὁ Γαληνὸς ἔμεινε ἀυθεντία μέχρι τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ εὐθύνη βαρύνει τὴν ἀπουσία, μέχρι τότε, ἀναλόγων ἀναστημάτων.

Στὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως, πρώτη θέσις καταλαμβάνουν οἱ ἀντιλήψεις περὶ Ἀνθρωπισμοῦ. Τὰ ἐνδιαφέροντά τους γιὰ τὸν ἄνθρωπον, δὲν ἱκανοποιοῦνται πλέον ἀπὸ τὴν περιλήψεις τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων καὶ τὴν μεταφράσεις. Ἐτοὶ ἀρχίζει ἡ ἐκμάθησις καὶ ἡ διάδοσις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης. Τώρα εἶναι πλέον οἱ ἄνθρωποι σὲ θέσις νὰ μελετήσουν τοὺς Σοφοὺς τῆς σὺν πρωτότυπον, ὅπως καὶ τὰ ἔργα που ἀφοροῦν στὴν ἰατρικὴ: Τὸν Ἀριστοτέλη, τὸν Γαληνόν, τὸν Ἱπποκράτη, τοὺς Ἀλεξανδρινούς. Εἶναι ὁ θρίαμβος τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης. Παντοῦ... καὶ στὴν Ἰατρικὴ.

ΑΘ. Β. ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ

Καθηγητῆς τῆς Ἰατρικῆς

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Πολλές συζητήσεις και πολλές εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις διατυπώθηκαν δημόσια προσφάτως αναφορικά με την υποχρεωτική ή μη για όλους τους Έλληνες τέλεση του πολιτικού γάμου, με άφορη την... συμπωματική επαναφορά στο προσκήνιο του θέματος αυτού με δηλώσεις του Υπουργού Δικαιοσύνης και του Προέδρου της Αρχής «Προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

Εύτυχως ότι, μετά τον θόρυβο που προκλήθηκε από την άκαιρη, αλλά σκόπιμη ανακίνηση ενός θέματος, το οποίο ήδη από το έτος 1982 είχε θεσμοθετηθεί ὀρθά με σύμφωνη γνώμη Ἐκκλησίας και Πολιτείας, ἡ Κυβέρνηση ἐθεώρησε τὸ θέμα ὡς «ἀνύπαρξτο» καὶ ὑποχρέωσε τοὺς ὑποκινητές του σὲ ὑπαναχώρηση.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὶς δημόσιες συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὸ θέμα αὐτὸ ἀκούσθηκαν καὶ ὠρισμένες ἐπιστημονικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ ἀβάσιμες ἀπόψεις ἀπὸ ἐκπροσώπους ποικιλοῦντων «Κινήσεων», καλὸν θὰ εἶναι νὰ διατυπωθοῦν μερικὲς βασικὲς, νομικὲς κυρίως θέσεις, γιὰ τὴν ἰσχύ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ὁμοφωνία, ἔτσι ὥστε νὰ ἀποφεύγονται οἱ ἀκρότητες, οἱ ὁποῖες παραγνωρίζουν τὴν οὐσία τοῦ θέματος καὶ ἀποκαλύπτουν σκοπιμότητες καὶ ἐπιδιώξεις διαβρωτικὲς τοῦ κοινωνικοῦ ἰστοῦ.

1) Κατ' ἀρχὴν ὅλοι συμφωνοῦμε ὅτι ὁ γάμος εἶναι θεσμὸς καθολικὰ καὶ ἀνέκαθεν ἀποδεκτὸς ὡς θεμελιώδης «πυλώνας» τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Εἶναι δὲ ἄξιο ἰδιαίτερης μνείας τὸ γεγονός ὅτι τὸν ὀρισμὸ τοῦ θεσμοῦ τοῦ Γάμου εἶχε διατυπώσει ἤδη ἀπὸ τὸν 3ο μ.Χ. αἰῶνα ἓνας μὴ χριστιανὸς Νομοδιδάσκαλος ὁ Modestinus ὡς «Conjunctio maris et feminae, et consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio», πού μεταφέρθηκε αὐτοῦσιος στὸ Ἑλληνο-Ρωμαϊκὸ (Βυζαντινὸ) Δίκαιο ὡς «Ἐνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναι-

κὸς καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντός, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία». Ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ αὐτὸν προκύπτουν:

α) Ὁ διὰ τοῦ Γάμου ἀρρηκτος καὶ διαρκῆς δεσμός, αὐτονόητα *ἀνδρὸς καὶ γυναικός*. Εἶναι ἐπομένως ἐξοβελιστέα κάθε ἄποψη, πού με θρασύτητα διατυπώνεται ἀπὸ ὠρισμένους «προοδευτικὸς» διανοομένους στὴ χώρα μας ἢ καὶ θεοπίπτει σὲ μερικὲς «προηγμένες» χώρες, ἐξομοίωσης τοῦ θεσμοῦ τοῦ Γάμου, ἐναντία σὲ κάθε «φυσικὴ τάξη», με ὁμοφυλοφιλικὲς συμβιώσεις ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, καὶ κάθε σκέψη νομιμοποίησής τους.

β) Ἡ *ἱερότητα τοῦ Θεσμοῦ*, πού εἶχε γίνει ἀποδεκτὴ καὶ πρὸ τοῦ ἐξαγιασμοῦ του διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Γάμου πού θέσπισε ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία. Μία μορφή ἱεροτελεστίας ὑπῆρχε ἤδη στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ ὅπως καὶ στὴν Ρωμαϊκὴ Πολιτεία.

2) Ἡ θέσπιση τοῦ «πολιτικοῦ γάμου», ὡς ἐναλλακτικῆς λύσης πού παρέχεται ἀπὸ τὴν Πολιτεία ὡς δικαίωμα σὲ ὅσους δὲν ἐπιθυμοῦν τὴν τέλεση «θρησκευτικοῦ γάμου» γιὰ λόγους κοσμοθεωριακοὺς, υἱοθετήθηκε, με ἀρκετὴ καθυστέρηση ὁμολογουμένως, καὶ στὴ χώρα μας, με τὴν σύμφωνη γνώμη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἄλλωστε θεμελιακὴ ἀρχή, πού διατυπώθηκε ἀπὸ τὸν Ἰδρυτὴ της, εἶναι τὸ «*ὅστις θέλει*». Τὸ «ἀνυπόστατο» τοῦ πολιτικοῦ γάμου πού ἴσχυε στὴν Ἑλλάδα μέχρι τὸ 1982, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀπαράδεκτη δέσμευση τῆς ἐλευθερίας ἐκείνων πού δὲν πιστεύουν στὸν μυστηριακὸ χαρακτήρα τοῦ Γάμου, εἶχε δημιουργήσει μεγάλα προβλήματα στὶς Ἑυρωπαϊκὲς χώρες, ὅπου ζοῦσαν Ἕλληνες ὀρθόδοξοι ἐργάτες.

Στὴν Γερμανία π.χ. ὑπῆρξαν περιπτώσεις τέλεσης πολιτικοῦ γάμου ἀπὸ Ἕλληνες «Gastarbeiter» (φιλοξενούμενους ἐργάτες), οἱ

οποιοι, ενω στην Ελλάδα είχαν τελέσει θρησκευτικό γάμο και είχαν δημιουργήσει οικογένειες, δήλωναν στο γερμανικό Standesamt (ληξιαρχείο) ότι ήταν άγαμοι και τελούσαν πολιτικό γάμο με γερμανίδες, έκαναν παιδιά και όταν έληγε το συμβόλαιο εργασίας τους επέστρεφαν στην Ελλάδα εγκαταλείποντας την εκεί «οικογένεια», χωρίς δυσμενείς γι' αυτούς συνέπειες, αφού στην Ελλάδα ο πολιτικός γάμος που είχαν τελέσει στην Γερμανία ήταν άνυπόστατος και δεν έθεωρούντο δίγαμοι. Αντίθετα οι συνέπειες ήταν τραγικές για την εν Γερμανία «σύζυγο» και τα παιδιά της, αφού ο γάμος της ήταν ουσιαστικά άκυρος, προϋπάρχοντος στην Ελλάδα άλλου εγκύρου γάμου.

Ο πολλαπλασιασμός αυτών των ήθικα και κοινωνικά απαράδεκτων περιπτώσεων, οδήγησε τις γερμανικές Αρχές στην λήψη αυστηρών μέτρων, μειωτικών για την Πατρίδα μας. Η θέσπιση λοιπόν και του πολιτικού γάμου στην Ελλάδα δημιούργησε τις προϋποθέσεις αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων.

3) Ένα από τα επιχειρήματα, το πιό σοβαρό από όσα επικαλέσθηκαν οι ύποστηρικτές της απόψεως ότι θα πρέπει και στην πατρίδα μας να νομοθετηθῆ ὁ πολιτικός γάμος ως υποχρεωτικός, ήταν ότι «αυτό ισχύει στην Ευρώπη».

Είναι αλήθεια ότι σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, και μάλιστα σε εκείνες που αυτοχαρακτηρίζονται ως «άνεπτυγμένες» και «προοδευτικές», ο πολιτικός γάμος είναι υποχρεωτικός και ο θρησκευτικός τελείται μόνον από όσους τὸ ἐπιθυμούν για λόγους πίστεως. Δὲν θὰ πρέπει ὅμως νὰ παραγνωρίζουμε ὅτι σὲς χώρες αὐτές ἢ ἐπαφῆ με τίς τοπικές Ἐκκλησίες (Καθολική, Προτεσταντική καὶ τῶν ἄλλων Ὁμολογιῶν) εἶναι χαλαρή, ἔτσι ὥστε ἡ Πολιτεία δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἀποδεχθῆ ὡς ὑποχρεωτικὸ τὸν θρησκευτικὸ γάμο γιὰ ὅσους δὲν τὸν θέλουν συνειδητὰ ἢ καὶ λόγω εἰδικῶν συνθηκῶν: Π.χ. Ὑπάρχουν καθολικοί, πιστοὶ κατὰ τὰ ἄλλα στὸ δόγμα τους, οἱ ὁποῖοι δὲν τελοῦν θρησκευτικὸ γάμο ἐξ αἰτίας τῶν δυσχερειῶν ποὺ τυχόν θὰ ἀντιμετώπιζαν στὴν διαδικασία

λύσεως τοῦ γάμου τους διὰ διαζυγίου.

Ἐδῶ στὴν Ελλάδα ὁ λαὸς μας στὴν πλειοψηφία του πιστεύει στὸ Μυστήριο τοῦ Γάμου καὶ αὐθόρμητα ζητεῖ «τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ» γιὰ τὴν νεοϊδρυτὴ Οἰκογένεια. Αὐτὸ ἄλλωστε ἀποδεικνύεται καὶ στατιστικὰ ἀπὸ τὴν ἀναλογία μεταξύ τῶν τελουμένων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν γάμων, τὸ ποσοστὸ τῶν ὁποίων ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῆς ἐλεύθερης ἐπιλογῆς εἶναι ἐλάχιστο. Καὶ ἂς μὴ προβάλλεται μετὰ τὴν ἐπιπολαιότητα ὁ ἀντίλογος ὅτι ἡ ἐπιλογή ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου ὀφείλεται στὴν «έντυπωσιακὴ τελετὴ» τῆς ἱερολογίας τοῦ γάμου στὴν Ἐκκλησία, καὶ μόνον σ' αὐτήν.

Γιατὶ καὶ σὲς λίγες περιπτώσεις ποὺ πράγματι ὠρισμένοι ἐπάνωμοι τελοῦν τὸν θρησκευτικὸ γάμο μετὰ ἐπιδεικτικὴ λαμπρότητα, τὸ στοιχεῖο τῆς πίστεως στὸ Μυστήριο εἶναι βαθειὰ ριζωμένο στὴν συνείδηση τοῦ Ἕλληνα. Καὶ θὰ ἦταν πολὺ ὑποτιμητικὸ γιὰ τὴν ὑπόστασή του νὰ μιλοῦμε γιὰ «παράσταση» σὲ μιὰ ἱερὴ στιγμή, ὅπως πιστεύει, τῆς ζωῆς του.

4) Ἡ Πολιτεία, ἀναγνωρίζοντας μέχρι σήμερα αὐτὴν τὴν πραγματικότητα, ἀποδέχεται τὸ «ἰσόκυρο» τῶν δύο μορφῶν Γάμου.

Ἡ ἐπιλογή ἀνάμεσα στὸν θρησκευτικὸ καὶ τὸν πολιτικὸ γάμο ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων εἶναι καθαρῶς θέμα ποὺ ἀφορᾷ τὴν ἐλευθερία ἐκείνου ποὺ τὸν ἐπιλέγει. Οἱ ἀρχές τοῦ δημοκρατικοῦ μας Πολιτεύματος ὑπαγορεύουν τὸν σεβασμὸ τῆς Πολιτείας σ' αὐτὴν τὴν ἐλεύθερη ἐπιλογή καὶ ἀπαγορεύουν τὴν παρέμβασή της μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ πολιτικοῦ γάμου ὡς ὑποχρεωτικοῦ σὲ ἀντίθεση μετὰ τὸν θρησκευτικὸ, ἐπιδιώκοντας ἔτσι τὴν ὑποβάθμιση τοῦ τελουταίου.

Μὲ τὸ ἰσόκυρο τῶν δύο μορφῶν γάμου κατοχυρώνεται ἡ ἐλεύθερη ἐπιλογή καὶ ἀναγνωρίζονται ὅλες οἱ «ἐννομες συνέπειες» ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴ Ἱεροτελεστία τοῦ Μυστηρίου ἢ πολιτικὴ Πράξη τελέσεως γάμου, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχει κανένα θέμα μεταβολῆς τῆς ισχύουσας Νομοθεσίας.

Δρ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Λ. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑΣ
Ἐπίτιμος Δικηγόρος

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ

Πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, στὴν αὐγὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνα, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1901 γεννήθηκε σὲ προάστιο τοῦ Würzburg, ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους φυσικοὺς τῆς τελευταίας ἑκατονταετίας, ποὺ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν πατέρων τῆς Κβαντομηχανικῆς, ὁ Werner Karl Heisenberg (1901 - 1976). Εἶχε προηγηθεῖ ἡ περίφημη ἀνακοίνωση τοῦ Max Planck (1858 - 1947) σὲ Συνέδριο τῆς Γερμανικῆς Φυσικῆς Ἐταιρείας στὶς 14 Δεκεμβρίου τοῦ 1900, ἡμέρα ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς γενέθλιος τῆς κβαντικῆς θεωρίας. Ἀπὸ τὴν ἀνακοίνωση αὕτη τοῦ Planck προκύπτει, ὅτι ἡ ὑπὸ μορφήν ἀκτινοβολίας ἐκπεμπομένη ἐνέργεια δὲν εἶναι ἐπ' ἀπειρον διαιρετὴ ποσότητα, ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα πεπερασμένο ἀριθμὸ διακεκριμένων τμημάτων, τὰ ὁποῖα ἀποκλήθηκαν κβάντα ἢ φωτόνια.

Ὁ Werner Heisenberg ἦταν γιὸς τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου Kaspar Ernst August Heisenberg (1869 - 1930), τοῦ μετέπειτα διαδόχου τοῦ δασκάλου του Karl Krumbacher (1856 - 1909) στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Μονάχου καὶ κατόχου τῆς μόνης τότε ἔδρας γιὰ τὴ Βυζαντινὴ Φιλολογία στὴ Γερμανία καὶ τῆς Ἄννας, θυγατρὸς τοῦ διακεκριμένου φιλόλογου - ἑλληνιστῆ Nikolaus Wecklein, ὁ ὁποῖος κατέλαβε ὑψηλὲς θέσεις στὰ πλαίσια τοῦ Βαυαρικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ ἀσχοῦσε καθήκοντα λυκειάρχου στὸ περίφημο Μαξιμιλιανὸ Γυμνάσιο ὅπου ἐφοίτησε ὁ ταλαντούχος ἐγγονός του.

Ὁ παπποὺς Wecklein εἶχε γράψει διατριβὴ γιὰ τοὺς Ἑλληνες σοφιστές, μελέτη γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γραμματικὴ καὶ ἦταν ἀ-

θεντία σὲ θέματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τραγωδία. Ὁ ἐκ πατρὸς παπποὺς Wilhelm August Heisenberg (1831 - 1913) ἦταν κλειθροποιός.

Ὁ Αὐγουστος Χάϊζενμπεργκ ἔλαβε ἀπὸ τὸ δάσκαλό του Κάρολο Κρουμπάχερ τὰ νάματα τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ τὴ γνώση τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας τῶν Μέσων καὶ Νεωτέρων χρόνων, ἐπεράτωσε τὸ διδακτορικὸ του μὲ τὴν ἐποπτεία τοῦ Κρουμπάχερ καὶ ἔγινε διακεκριμένος ἐρευνητής, διδάσκαλος καὶ καθηγητῆς σὲ γυμνάσια τῆς χώρας του καὶ στὸ Πανεπιστήμιο. Μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν του συγκαταλέγονται μελέτες γιὰ τὸ φιλελληνισμό, γιὰ δύο ναοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ γιὰ τὴν πολιτεία καὶ κοινωνία τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων. Ἀσχολήθηκε ἀκόμη ὁ Αὐγουστος Χάϊζενμπεργκ μὲ ἐκδόσεις ἔργων βυζαντινῶν συγγραφέων. Διακρίθηκε γιὰ τὴν ἐργατικότητά του, τὸ ζῆλο καὶ τὴν ἀφοσίωσή του στὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἔρευνα, τὴν εὐρυμάθειά του, τὸ ἦθος του καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν πρόοδο τῶν μαθητῶν του.

Ἡ μητέρα Ἄννα, Ρωμαιοκαθολικὴ τὸ θρησκεῦμα ἀσπάσθηκε τὸ Προτεσταντικὸ Λουθηρανικὸ δόγμα τοῦ συζύγου της Αὐγούστου καὶ τὰ δύο ἀγόρια, ὁ πρωτότοκος Erwin καὶ ὁ δευτερότοκος Werner βαπτίσθηκαν στὴ Λουθηρανικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ οἰκογένεια τηροῦσε αὐστηρὰ τὰ θρησκευτικὰ τῆς καθήκοντα.

Ἀπὸ μικρὸς ὁ Werner Heisenberg ἀγάπησε τὴν κλασικὴ μουσικὴ. Ὁ πατέρας του προικισμένος μὲ ἐξαιρετικὴ φωνὴ τραγουδοῦσε ἄριες ἀπὸ ὄπερες συνοδευόμενος ἀπὸ

τους δύο γιούς του, τόν Erwin στο βιολί και τόν Werner στο βιολοντσέλο. Ἀργότερα ὁ Werner ἔμαθε πιάνο μὲ δάσκαλο τὸν πιανίστα τοῦ Μονάχου Peter Dorfinger, ὁ ὁποῖος ἀπαιτοῦσε πολλές ὥρες ἔντονης μελέτης καὶ ἐξάσκησης. "Ὅπως παρατηρεῖ ὁ βιογράφος του David C. Cassidy, «πολλές ὥρες πρακτικῆς ἐξάσκησης στὸ πιάνο, κατὰ τὶς ὁποῖες θυσιζόταν σὲ ἓνα κόσμο τάξεως καὶ ἀρμονίας, πρέπει νὰ συνέβαλαν στὴ διαμόρφωση τοῦ ἑσωτερικοῦ του κόσμου»¹.

Ἀπὸ τὰ ἐφηβικά του χρόνια μποροῦσε νὰ παίξει ὁ Werner Heisenberg πολλές κλασικὲς συνθέσεις στὸ πιάνο, συμμετεῖχε συχνὰ σὲ ἐκτελέσεις ἔργων στὶς σχολικὲς γιορτὲς τοῦ γυμνασίου του καὶ μαζί μὲ φίλους ἔπαιξε ἔργα μουσικῆς δωματίου σὲ φιλικὰ σπίτια. Ἀγαποῦσε ἀκόμη τὸν ἀθλητισμὸ καὶ τὴ ζωὴ κοντὰ στὴ φύση. Συμμετεῖχε σὲ ἀθλητικὲς ἐκδηλώσεις, ἀγῶνες δρόμου μεγάλων ἀποστάσεων καὶ ἔκανε σκι στὰ βουνὰ τῆς Βαυαρίας. Προσπαθοῦσε νὰ βελτιώσει τὶς ἀθλητικὲς του ἐπιδόσεις χωρὶς νὰ ἐπιδιώκει νὰ ἐντυπωσιάσει. Ἔθετε γιὰ τὸν ἑαυτό του ὑψηλοὺς στόχους, τοὺς ὁποῖους ἐπεδίωκε νὰ ἐπιτύχει μὲ προσπάθεια καὶ ἀσκησι¹.

Ἡ οἰκογένεια Heisenberg ἀπὸ τὸ Würzburg (γύρω στὰ 400 χιλιόμετρα βορειοδυτικὰ τοῦ Μονάχου), ὅπου δίδασκε ὁ πατέρας Heisenberg καὶ ὅπου γεννήθηκε ὁ Werner, μετακόμισε τὸ 1910 στὸ Μόναχο γιὰ τὸ Αὐγουστὸς Χάϊζενμπεργκ διαδέχθηκε τὸ μεγάλο Κρουμπάχερ στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου. Ἐταίρην τελευταῖα τάξη τοῦ δημοτικοῦ σχολείου παρακολούθησε ὁ Werner στὸ Elisabethenschule τοῦ Μονάχου (1910 - 1911) καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1911 ἄρχισε μαθήματα διαρκείας ἐννέα ἐτῶν στὸ Maximilians - Gymnasium τοῦ Μονάχου, πού διηύθυνε ὁ παππὸς του, σχολεῖο στὸ ὁποῖο ἐφοίτησε παλαιότερα καὶ ὁ μεγάλος Max Planck. Σκοπὸς τῆς Παιδείας ἦταν τότε στὸ Μόναχο ἡ ἠθικὴ διαπαιδαγώγηση μὲ βάση τὰ διδάγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ καλλιέργεια ἀγάπης στὴν

πατρίδα καὶ ἡ προπαρασκευὴ γιὰ ἐπιτυχημένη σταδιοδρομίαν καὶ ἀνεξάρτητην ἀκαδημαϊκὴν ἔρευνα μὲ αὐτὴ τὴ σειράν στίς προτεραιότητες. Πιστευόταν ὅτι μόνο οἱ κλασικοὶ μποροῦν νὰ χρησιμεύουν ὡς θεμέλιο γιὰ ὁποιαδήποτε σταδιοδρομίαν ἀπαιτεῖ ἀνωτάτη Παιδεία¹. Ἀργότερα ἐπεκράτησαν ἄλλες ἀντιλήψεις, πού ἔχουν σχέση μὲ τὶς πρακτικὲς ἀνάγκες τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου, τῆς τεχνολογίας, τῆς βουλῆς τοῦ κέρδους, τοὺς ἀνταγωνισμοὺς, τὶς καταναλωτικὲς συνήθειες στὶς ἀνεπτυγμένους χώρες καὶ τὴν ὑλοφροσύνη.

Στὸ Μαξιμιλιανὸ γυμνάσιον ὁ Werner διδάχθηκε στὸ μάθημα τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν γραμματικὴ καὶ ἀνάγνωση, κεφάλαια ἀπὸ τὴν Κύρου Ἀνάβαση τοῦ Ξενοφῶντος, ἐπιλογή ἀπὸ τὴν Ὀδύσειαν, τοῦ Ὀμήρου, Ἡρόδοτον, Λουκιανόν, Ὀλυνθιακοὺς τοῦ Δημοσοθέου, Αἴαντα καὶ Οἰδίποδα τοῦ Σοφοκλέους, Ἀπολογία Σωκράτους καὶ ἐπιλογὲς ἀπὸ τὸ Συμπόσιον καὶ τὸν Φαίδωνα τοῦ Πλάτωνος. Στὰ Λατινικὰ πλὴν τῆς γραμματικῆς κείμενα τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, τοῦ Ὀβιδίου, τοῦ Λιβίου, τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Ὀρατίου καὶ τοῦ Τακίτου. Στὰ γερμανικὰ Γκαίτε, Σίλλερ, Λέσινγκ καὶ ἄλλους γερμανοὺς κλασικοὺς καὶ ρομαντικοὺς καὶ τὸ Σαιξπηρικὸ Μάκβεθ σὲ γερμανικὴ μετάφραση, τὸ μόνο κείμενον πού δὲν διδάχθηκε ἀπὸ τὸ πρωτότυπον¹.

Οἱ περισσότερες διδακτικὲς ὥρες ἦταν ἀφιερωμένους στὰ Λατινικὰ. Ἀκολουθοῦσαν τὰ Ἑλληνικὰ. Λίγο λιγότερες ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἦταν οἱ ὥρες οἱ ἀφιερωμένους στὰ γερμανικὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ. Ἀκολουθοῦσαν τὰ θρησκευτικὰ, ἡ γυμναστικὴ, ἡ γεωγραφία καὶ τὰ φυσιολογικὰ μαθήματα μ' αὐτὴ τὴ σειράν καὶ τελευταῖα μαθήματα ἀπὸ ἀπόψεως διδακτικῶν ὥρων ἦταν τὸ σχέδιον καὶ ἡ φυσικὴ¹.

Πολὺ πρὶν φάνηκαν οἱ μεγάλες ικανότητες τοῦ Heisenberg ἰδίως στὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν ἀριθμῶν. Ἡ γλῶσσα τῶν μαθηματικῶν συγγραμμάτων στὴ Γερμανίαν ὡς τὰ μέσα τοῦ

19ου αιώνα ήταν η Λατινική και ο πατέρας του, ο οποίος είχε καταγράψει προσωπικώς τα κλασικά έργα της κρατικής βιβλιοθήκης παρουσίαζε στο γιό του πολλούς θησαυρούς, όπως τη διδακτορική εργασία του Leopold Kronecker (1823 - 1891) του 1845. Πολύ νωρίς μελέτησε ο Werner και τη «Θεωρία των Αριθμών» του Paul Bachmann και ο δάσκαλος, που άσκησε τη μεγαλύτερη επιρροή στον ίδιο φυη έφηβο στο γυμνάσιο ήταν ο Christoph Wolff, καθηγητής μαθηματικών. Η όμορφια των μαθηματικών τον γοήτευε και κατά τη διάρκεια της σχολής έμαθε διαφορικό και ολοκληρωτικό λογισμό. Άργότερα θυμάται ο Werner τα φιλοσοφικά προβλήματα που τον άπασχόλησαν τα σχετικά με το ρόλο των μαθηματικών στη φυσική και τη σχέση τους με τα πειραματικά δεδομένα και την ατομική φυσική, τις συζητήσεις με τον Niels Bohr, τον Carl Friedrich von Weizsäcker και τους νέους της ομάδας του καθώς και την επίδραση στους προβληματισμούς τους της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και κυρίως των ιδεών του Πλάτωνος^{2,3}.

Το 1920 άπεφοίτησε από το γυμνάσιο και εκλέχτηκε για οικονομική βοήθεια από το Μαξιμιλιάνειο Ίδρυμα του Μονάχου, αλλά δεν έκαμε χρήση της ύποτροφίας. Έσκόπευε να συνεχίσει άσχολούμενος με τα άγαπημένα του Μαθηματικά και γι' αυτό ζήτησε να συναντηθεί με το διάσημο μαθηματικό, καθηγητή του Πανεπιστημίου του Μονάχου Ferdinand von Lindemann (1852 - 1939), γνωστό για την περίφημη άπόδειξη τη σχετική με την ύπερβατικότητα του άριθμού π (το 1882 έδειξε ότι ο π δεν είναι ρίζα πολυωνύμου με άκεραίους συντελεστές). Τελικώς η συνάντηση δεν είχε αισία έκβαση και ο Werner άποτάθηκε στον Arnold Sommerfeld (1868 - 1951), του οποίου έγινε μαθητής και στράφηκε προς τη Θεωρητική Φυσική³.

Άπό τον Οκτώβριο του 1920, που μπήκε ως σπουδαστής στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου ως το διορισμό του μετά μία

έπταετία ως καθηγητού της Θεωρητικής Φυσικής στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας μαθήτευσε και στα τρία φημισμένα σχολεία Φυσικής της Εύρώπης του μεσοπολέμου. Ως μαθητής του Arnold Sommerfeld στο Μόναχο παρακολούθησε το μέγιστον μάθημα, ως σπουδαστής και άργότερα βοηθός και συνεργάτης του Max Born (1882 - 1970) στο Göttingen έμπνεύστηκε από την καθοδηγητική παρουσία και προσωπικότητα του μεγάλου αυτού επιστήμονα και δασκάλου και τέλος ως Fellow του ιδρύματος Rockefeller, βοηθός, λέκτορας και συνεργάτης του Niels Bohr (1885 - 1962) ένωσε τη δημιουργική πνοή του Δανού δασκάλου στο φιλόξενο Ίνστιτούτο της Κοπεγχάγης.

Κεφαλαιώδους σημασίας για την Παιδεία του Werner Heisenberg, την άνέλιξη της προσωπικότητος του και τη μετέπειτα πορεία του ήταν η νεανική κίνηση, της οποίας ήγετο, μία ομάδα νέων που του είχε άπόλυτη έμπιστοσύνη και έβλεπε στο πρόσωπό του τον ειλικρινή, μεγαλύτερο άδελφό.

Στις συναντήσεις με τους νέους της ομάδας του ο Werner έδιάβαζε έργα γερμανών ποιητών από τα όποια μερικοί είχαν άποστηθίσει πολλά μέρη και τα άπήγγειλλαν συχνά. Κάθε μέλος της ομάδας του Heisenberg έπαιζε τουλάχιστον ένα μουσικό όργανο και στις συναντήσεις τους έπαιζαν ως μουσικό σύνολο. Η κορύφωση ήταν όταν ο Heisenberg άρχιζε να παίζει στο πιάνο τους άγαπημένους του συνθέτες, Bach και Mozart¹. Η μουσική, ή ποίηση και ή έπαφή με τη φύση ήταν οι δραστηριότητες της ομάδας, αλλά και οι φιλοσοφικές συζητήσεις και το σκάκι, στο όποιο ο Werner είχε έξαιρετική επίδοση.

Η επιστήμη, ή μουσική, ή φιλοσοφία και ή θρησκεία περιείχαν για τον Heisenberg, όπως παρατηρεί ο D. C. Cassidy, μια ύπερβατική έσωτερική άρμονία, μια αιώνια αλήθεια και αξία, που ήταν σε άντίθεση με την παροδικότητα και δυσαρμονία της καθημερινότητας στο ταραγμένο Μόναχο του με-

σοπολέμου. Σ' αυτές τις αξίες έδλεπε μιὰ σταθερότητα, αὐτὰ τὰ τόσο δύσκολα μεσοπολεμικὰ χρόνια στὴ Βαυαρικὴ πρωτεύουσα, έδλεπε σταθερὸ έδαφος μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀστάθεια.

Ἄναζητώντας θεμέλιο, διαπίστωνε ὅτι «ὀπουδήποτε έρευνήσουμε τὴ σύγχρονη ζωὴ ὡς τὰ θεμέλια τῆς έπιστημονικῶς ἢ ιστορικῶς ἢ φιλοσοφικῶς, θὰ προσκορῶσουμε στὸ πνευματικὸ ὑπόδαθρο τὸ ὅποιο προέκυψε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸ Χριστιανισμό. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ μνημονεύσουμε τὴν κλασικὴ Παιδεία, γιατί πολὺ ὠφελεῖ τὸ νὰ γνωρίζουμε αὐτὲς τὲς ρίζες ἀκόμη καὶ ἂν μπορεῖ νὰ μὴν ἔχουν πάντα πρακτικὴ χρησιμότητα»^{2, 4}.

Βέβαια μόνες ἡ έπιστήμη καὶ ἡ κουλτούρα δὲν κάνουν τὸν ἄνθρωπο, ὅπως διδάσκουν ἡ πείρα καὶ ἡ ιστορία, γιατί «ἡ γνῶσις φυσιοῖ ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ» (Α' Κορινθ. η', 2), ἡ σχέση ὅμως έμπιστοσύνης, ἀγάπης καὶ ἀδελφοσύνης τοῦ Heisenberg μὲ τοὺς νέους τῆς ὁμάδας του συνετέλεσαν στὴ διαμόρφωση τῆς προσωπικότητός του. Ἄργότερα ὡς οἰκογενειάρχης εἶχε τὴ χαρὰ νὰ ἀποκτήσει ἑπτὰ παιδιά, ὡς δάσκαλος καὶ συνεργάτης νὰ μοιράζεται τὴ γνώση καὶ τὴν πείρα του μὲ μεγάλο ἀριθμὸ κορυφαίων έπιστημόνων καὶ ταλαντούχων μαθητῶν. "Ὅλα αὐτὰ μετρίαζαν καὶ τὴ μοναξιά πού ἔνωθε κατὰ καιροὺς λόγω καὶ τῶν τραγικῶν συνθηκῶν, πού διαμόρφωσαν οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, ἡ ταραχῶδης κατάσταση στὸ Μόναχο τοῦ μεσοπολέμου, ἡ ἄνοδος στὴν ἔξουσία τῶν ναζί.

"Ὅταν κάποτε ρωτήθηκε πιά πρόσωπα έπηρέασαν περισσότερο τὴν πνευματικὴ του εξέλιξη ἀνέφερε τὸν Niels Bohr, τὸν Robert Honsell καὶ τὸν Carl Friedrich von Weizsäcker. Καὶ οἱ τρεῖς μὲ τὲς συζητήσεις πού εἶχε μαζί τους τὸν βοήθησαν κυρίως στὲς φιλοσοφικὲς του ἀναζητήσεις. Ὁ Robert Honsell, ἕνας θαύματα φιλοσοφημένος νέος, μετέπειτα νομικός, συμμετεῖχε στὲς συζητήσεις τοῦ Werner μὲ τοὺς φίλους του σὲ θέματα θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικά.

Ἡ ὁμάδα τοῦ Heisenberg εἶχε μεγάλη ροπὴ πρὸς τὴ χριστιανικὴ θεολογία. Τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ νεότερα μέλη τῆς σπουδασαν θεολογία καὶ ἄργότερα ἔγιναν κληρικοί, δύο ἔγιναν Λουθηρανοὶ λειτουργοί, ἕνας Λουθηρανὸς θεολόγος, ἕνας ἔγινε ρωμαιοκαθολικὸς ἱερέας καὶ ἕνας ἄλλος μοναχός. Οἱ ὑπόλοιποι ἀκολούθησαν ἀκαδημαϊκὲς ἢ έπιστημονικὲς σταδιοδρομίες μακριὰ ἀπὸ κοσμικότητες καὶ μόνο ἕνας ἔγινε τραπεζίτης, κάτι πού δὲν εὐχαρίστησε ιδιαίτερα τὸν Heisenberg¹.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κλάδους τῆς φιλοσοφίας, πού σχετίζονταν ἄμεσα μὲ τὴν έπιστημονικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ του ιδιότητα, τὸν συγκινοῦσαν πλὴ πολὺ κατὰ τὸ συνάδελφό του φυσικό, ἀστροφυσικό, κοσμολόγο καὶ φιλόσοφο Carl Friedrich von Weizsäcker, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε μεγάλο ρόλο στὴ φιλοσοφικὴ Παιδεία τοῦ Heisenberg, φιλοσοφικά κείμενα ὅπως ἡ Ἄπολογία Σωκράτους, ὁ Φαίδων καὶ μέρος τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος, ἔργα πού περιεῖχαν ὁμορφιὰ καὶ ποίηση, τὴν ἴδια ὁμορφιὰ πού ἔβρισκε στὴ μουσικὴ, στὰ μαθηματικὰ καὶ στὴ φυσικὴ. Μαρτυρεῖται ὅτι ὁ Weizsäcker, καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Ἄμβουργου καὶ ὁ Heisenberg καθηγητῆς τῆς θεωρητικῆς φυσικῆς στὰ Πανεπιστήμια τῆς Λειψίας, τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Μονάχου, ἄρχιζαν τὸ κάθε τους μάθημα ἀνεξαρτήτως θέματος μὲ μιαν ἀναφορὰ στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία.

Στὸ βιβλίο του «Das Naturbild der heutigen Physik»² («Ἡ εἰκόνα τῆς φύσεως στὴ σημερινὴ Φυσικὴ»), ἀφιερῶνει ὁ Heisenberg ὀλόκληρο κεφάλαιο στὴ σημασία τῶν κλασικῶν σπουδῶν ἀκόμη καὶ γιὰ ὅσους σκοπεύουν νὰ σπουδάσουν θετικὲς ἐπιστήμες ἢ νὰ γίνουν τεχνικοί καὶ τονίζει: «Ἐκεῖνοι πού ἐπιθυμοῦν νὰ φθάσουν ὡς τὲς ρίζες τῶν πραγμάτων στὸν κλάδο πού διάλεξαν, εἴτε εἶναι τεχνολογία, εἴτε ἰατρικὴ, εἶναι ὑποχρεωμένοι ἀργὰ ἢ γρήγορα νὰ συναντήσουν τὲς πηγὲς τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἡ ἐργασία τους μόνον ὠφέλεια θὰ ἔχει, ἂν μπο-

ρέσουν να μάθουν από τους Έλληνες πώς να πειθαρχούν τη σκέψη τους και πώς να θέτουν έρωτήματα άρχων. Πιστεύω ότι στο έργο του Max Planck, για παράδειγμα, μπορούμε να δούμε καθαρά ότι η σκέψη του επηρεάστηκε και έγινε καρποφόρα χάρις στην κλασική του Παιδεία².

Το καλοκαίρι του 1919 μελετώντας τον «Τίμαιο» του Πλάτωνος στο ελληνικό πρωτότυπο έντυπωσιάσθηκε από το εδάφιο εκείνο, στο οποίο ο Πλάτων αναφέρεται στα πιό μικρά συστατικά της ύλης και την Πλατωνική ιδέα ότι μπορούν να περιγραφούν με την άναγωγή σε κάποια μαθηματική μορφή. Αυτά που διάβασε στον «Τίμαιο» του έδωσαν έρεθίσματα και του διήγειραν το ενδιαφέρον για τα προβλήματα τα σχετικά με το άτομο².

Εκείνο που συγκράτησε περισσότερο στη μνήμη του ο γράφων από τις διαλέξεις του Werner Heisenberg στην Ελλάδα, στο Πανεπιστήμιο (με ταυτόχρονη μετάφραση από τον αείμνηστο δάσκαλό μας Δημήτριο Χόνδρο), στην Πνύκα (σε μία από τις δύο «συναντήσεις των Αθηνών»⁵), στο προεδρικό μέγαρο (τότε ανάκτορα) και από τις έντυπώσεις που άφησε κατά την επίσκεψη και όμιλία του στο «Κέντρο Πυρηνικών Έρευνών Δημόκριτος», όπως ονομαζόταν τότε το σημερινό «Εθνικό Κέντρο Έρευνας Φυσικών Επιστημών», είναι η πρωταρχική σημασία, την οποία έδινε ο μεγάλος φυσικός στην όρθη χρήση της γλώσσας στην επιστήμη, αλλά και στην καθημερινή ζωή. Στα επακόλουθα της έλλειψης καταλλήλου γλωσσικού οργάνου και στο ρόλο της γλώσσας στο «όρθως διανοείσθαι» και στο «όρθως κοινωνείν» (Αριστοτέλης), διότι «άρχη παιδείσεως ή των όνομάτων επίσκεψις» κατά τον Άντισθένη.

Πριν από 25 χρόνια, την 1η Φεβρουα-

ρίου του 1976 ο Werner Heisenberg έφυγε από το Μόναχο για τη μόνιμη πατρίδα. Τη χρονιά εκείνη καταργήσαμε στην Ελλάδα τη διδασκαλία των αρχαίων Ελληνικών από το πρωτότυπο στο γυμνάσιο. Ακολούθησαν ή καθιέρωση του μονοτονικού, οι «άπλουστεύσεις», ή μη διόρθωση των λαθών στο Δημοτικό, ή κατάργηση των προτύπων σχολείων.

Και ενώ έχει άρχισει να επικρατεί η αντίληψις, ότι θα δούμε προκοπή με την ήσασσα προσπάθεια και τη συσσώρευση πληροφοριών παραμελούντες τη γνώση της πνευματικής μας παράδοσης, της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, της γλώσσας μας, της ιστορίας μας και του τρόπου της έπιστημονικής σκέψης, χρήσιμο είναι να θυμηθούμε με την ευκαιρία των έπετειών της γεννήσεως και του θανάτου του Heisenberg τους άγλαους καρπούς μιάς σωστής Παιδείας.

Δ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. David C. Cassidy: «Uncertainty. The Life and Science of Werner Heisenberg». W. H. Freeman and Company. New York 1992.
2. Werner Heisenberg: «The Physicist's Conception of Nature». («Das Naturbild der heutigen Physik»). Trans. Arnold J. Pomerans. Harcourt, Brace and Company. New York 1958.
3. Werner Heisenberg: «Physics and Beyond: Encounters and Conversations». («Der Teil und das Ganze»). Trans. Arnold J. Pomerans. Harper and Row. New York 1971, George Allen and Unwin Ltd, London 1971.
4. «Η Έπιστήμη Όμιλει». Άδελφότης Θεολόγων ή «Ζωή», Άθήναι 1979.
5. «Η Συνάντησις των Άθηνων, 1964», Β. Έθν. Ίδρυμα.
6. Χρήστου Β. Κουρή: «Φιλοσοφικές άφετηρίες για τη θεμελίωση της Κβαντικής Θεωρίας». Στόν τιμητικό τόμο εις μνήμην του καθηγητού Άλεξάνδρου Ν. Τσιριντάνη. Χριστιανική Ένωσις Έπιστημόνων. Άθήναι 1980.
7. Α. Δωρικού: «Werner Karl Heisenberg». «Ακτίνας» Μάρτιος 1976.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ

Στήν πορεία και ανάπτυξη της πληροφόρησης σημαντικό ρόλο έπαιξαν κατά τους δύο τελευταίους αιώνες, ή τυπογραφία, ή δημοσιογραφία και ή εφημερίδα. Και ή μὲν δημοσιογραφία συνιστά συγγραφική δραστηριότητα έκδηλούμενη διὰ τοῦ τύπου και ιδιαίτερα διὰ τῆς εφημερίδας, αὐτή δὲ ὡς μέσον διάχυσης τῶν δημοσιογραφικῶν καρπῶν γιὰ νὰ εἶναι ἀξιόπιστη, ἀπαιτεῖ ἐπικαιρότητα θεμάτων και πρὸ πάντων, σεβασμὸ πρὸς τὰ γεγονότα και τὴν ἀλήθεια. Τὸ δημοσιογραφικὸ δόγμα «οἱ εἰδήσεις εἶναι ἱερέες, τὰ σχόλια εἶναι ἐλεύθερα, ἐπικράτησε γιὰ δεκαετίες και οὐσιαστικὰ θεμελίωσε τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου, δηλαδή τὸ δικαίωμα κάθε πολίτη νὰ δημοσιεύει ἐγγράφως και διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμούς του. Κατέστησε δὲ τὸν δημοσιογράφο κυνηγὸ τῆς εἰδησης και τῆς ἀποκλειστικότητας γιὰ τὴν ἔγκαιρη πληροφόρηση τοῦ κοινοῦ. Ἀκόμη διὰ τοῦ τύπου και τῶν ἄλλων Μέσων Ἐνημέρωσης (ΜΕ) παρέχεται ή δυνατότητα ἐλέγχου κάθε μορφῆς ἐξουσίας ἐφ' ὅσον ὁ ἔλεγχος φυσικὰ γίνεται ἐντὸς τῶν δημοκρατικῶν συνταγματικῶν πλαισίων. Ἐνῶ κάθε ἐπέμβαση, ιδιαίτερα κρατική, ἐπὶ τῶν μελλόντων νὰ δημοσιευθοῦν ή δημοσιευμένων συνιστᾷ λογοκρισία ή ὁποία ἀπαγορεύεται. Ὅταν ὁ Βοναπάρτης ἀναλάμβανε τὴν ἐξουσία τὸ 1800 δὲν ἀρέσθηκε νὰ καταργήσει τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου ἀλλὰ ἐγκατέστησε ἀληθινὰ κρατικὸ τύπο. Και τότε πλέον, δὲν ὑπῆρξε δημοκρατία διότι οἱ εἰδήσεις ἦσαν κατασκευασμένες και ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐλεγχόμενες. Τὴν Βοναπάρτειο ἐπιλογή ὁμως ἀκολούθησαν ὅλοι οἱ κατά καιροὺς δικτάτορες και ἐλεγκτὲς τῶν σκέψεων και τῶν

ιδεῶν.

Σκοπὸς τοῦ παρόντος ἄρθρου εἶναι νὰ σκιαγραφήσει μερικὰ ἀνησυχητικὰ φαινόμενα, πὸν συνδέονται μὲ τὰ σημερινὰ διεθνή μέσα ἐνημέρωσης (τύπος - ραδιόφωνο - τηλεόραση) και ἀποτελοῦν καρποὺς τῆς παγκοσμιοποίησης και τῆς νέας τάξης πραγμάτων τις ὁποῖες ἄλλωστε βιώνουμε διαμορφούμενες, μὲ διάφορους ρυθμούς.

Εἶναι πλέον γνωστὴ ή ἀξία τοῦ τύπου, ὡς μέσου ἐπηρεασμοῦ τῆς κοινῆς γνώμης - ἔχει ἄλλωστε ἀποκληθεῖ και 4η ἐξουσία - γι' αὐτὸ και ή κάθε μορφῆς ἐξουσία (κρατική, οικονομική κ.λ.π.) προσπαθεῖ νὰ ἐπηρεάσει δημοσιογράφους και κυρίως ἐκδότες και ἰδιοκτῆτες τῶν γραπτῶν μέσων ἐνημέρωσης. Τὰ ἴδια, σὲ ἄλλο ὅμως βαθμὸ, συμβαίνουν στὸ ραδιόφωνο και τὰ τελευταῖα χρόνια και στὴν τηλεόραση, ή ὁποία ὡς πλανητικῆς ἐμβέλειας πλέον (βλ. CNN) θεωρεῖται ὡς... 16ο μέλος τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Ἄλλωστε ἐκτὸς τῶν τοπικῶν ΜΕ πὸν ἀφοροῦν μιὰ πόλη και τὴν περιοχή της, τῶν ἐθνικῆς κυκλοφορίας και ἐμβέλειας ΜΕ πὸν ἐπηρεάζουν σὲ ἐθνικὸ ἐπίπεδο τὸν μέσο πολίτη, ὑπάρχουν οἱ μεγάλες δυτικὲς εφημερίδες, τὰ πλανητικὰ τηλεοπτικὰ δίκτυα καθὼς και ή στιγμιαία πλανητικὴ ἐπικοινωνία πὸν διαμορφώνουν τὴν Διεθνή Κοινὴ Γνώμη. Ἡ τελευταία ἀποτελεῖ τὸ ἀναγκαῖο ἠθικὸ ἔρεισμα πάνω στὸ ὁποῖο ὀφείλουν νὰ ἐδράζονται οἱ ἐπιλογὲς τῆς Διεθνοῦς Κοινότητας. Δὲν χρειάζεται νὰ διευκρινίσουμε ἐδῶ ὅτι αὐτὸ πὸν ἄλλοτε λεγόταν *λαὸς* σήμερα ὀνομάζεται *κοινὴ γνώμη* (τοπική, ἐθνική, διεθνῆς), και ὅτι ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ή *Διεθνῆς Κοινὴ Γνώμη* και ἄλλο ή *Διεθνῆς*

Κοινότητα που αφορά τους Διεθνείς Όργανισμούς και τις εκδηλώσεις τους που δυστυχώς κατεξουσιάζονται από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα έγινε, στην περιοχή μας, περισσότερο αισθητή η δυναμική του ξένου τύπου για έπηρεασμό των δυτικών κυβερνήσεων ώστε κατά την διάρκεια της βαλκανικής διαπάλης (Συνθήκη Άγ. Στεφάνου - Μακεδονικός Αγώνας κ.λ.π.) οι βαλκανικές κυβερνήσεις να έπιδροθουν σ' ένα αγώνα έπηρεασμού και σύναψη φιλικών σχέσεων με έγκυρα γαλλικά ή αγγλικά φύλλα. Όπως π.χ. προκύπτει από τα αρχεία του ΥΠΕΞ ο Βενιζέλος συνήψε σχέσεις με το Γαλλικό Πρακτορείο Ειδήσεως ΧΑΒΑΣ -που είχε στον έλεγχο του 5 μεγάλες καθημερινές εφημερίδες για να γράφονται άρθρα υπέρ των ελληνικών θέσεων εν όψει του Συνεδρίου της Ειρήνης. Επίσης η πληρωμή 100 - 500 φύλλων έγκυρων εφημερίδων, δυτικών πρωτευουσών, ήταν συνηθισμένο φαινόμενο που απασχολούσε μόνο το ΥΠΕΞ και τις πρεσβείες μας, όπως επίσης και η επί πληρωμής φιλοξενία ένθετων φύλλων για τα έθνικά μας θέματα. Έννοείται ότι στον «αγώνα δρόμου» για έπηρεασμό της διεθνούς τύπου μετείχαν με μεγάλα ποσά, η Τουρκία, η Βουλγαρία και η Σερβία. Τότε όμως δεν είχαν εμφανισθεί τα φαινόμενα της άρνητικής, της μαύρης προπαγάνδας και της διά της τεθλασμένης σπίλωσης και γενικά μείωσης του αντιπάλου. Τώρα όμως η μεθοδολογία έπηρεασμού της διεθνούς κοινής γνώμης έχει αλλάξει, με την ίδρυση των Εταιρειών Δημοσιών Σχέσεων (ΕΔΣ) ή επαγγελματικών λόμπυς (ομάδων πίεσης) που μισθώνονται από κυβερνήσεις, εταιρείες αλλά και ιδιώτες για την έξυπνη συγκεριμένων σκοπών. Πρόκειται για οργανωμένες επιχειρήσεις με έπιτελεία από τέως διπλωμάτες, στρατιωτικούς, πολιτικούς, διαφημιστές, ψυχολόγους κ.λ.π. που αναλαμβάνουν να προβάλλουν πρόσωπα και καταστάσεις και να διαμορφώσουν διεθνή κοινή γνώμη σύμφωνα με τα συμφέροντα του πε-

λάτη. Ακόμη αναλαμβάνουν να άμαυρώσουν ή να καταποντίσουν καταλλήλως τις θέσεις του αντιπάλου. Προκειμένου όμως για έξωτερική πολιτική, μέσω ενός δικτύου τακτικών και έκτάκτων συνεργατών έπιτυγχάνουν και έκπονου περιεργες εκθέσεις «έμπειρογνωμόνων» οι οποίες περιτέχως φθάνουν ως έπίσημα έγγραφα και NON PAPER στην καρδιά των μηχανισμών της διεθνούς διπλωματικής γραφειοκρατίας. Ακόμη, φιλικά δημοσιεύματα προς τα συμφέροντα του πελάτη, εμφανίζονται έντεχνα στις σελίδες των κυριότερων έντύπων του κόσμου δημιουργώντας κλίμα μέσα στο οποίο θα διαμορφώσουν την «είκόνα που πρέπει» και τα υπόλοιπα έντυπα και ηλεκτρονικά Μ.Ε. του κόσμου και έτσι κατά προέκταση θα διαμορφωθεί ή δέουσα διεθνής κοινή γνώμη για το συμφέρον του πελάτη. Σήμερα άποτελεί γεγονός ότι η έξωτερική πολιτική κυρίως των μικρών χωρών άσκειται και μέσω των ΕΔΣ οι οποίες έπιτυγχάνουν και «περνού» τις θέσεις των πελατών τους μέσα στα κέντρα σχεδιασμού και άποφάσεων της Διεθνούς Κοινότητας ενώ συγχρόνως θωρακίζουν και ίαχυροποιούν αυτές τους τις κινήσεις μέσω των φιλικών τους Μ.Ε., στα μάτια της Διεθνούς Κοινής Γνώμης. Άς θυμηθούμε π.χ. την Χίλ εντ Ντόουλτον που είχε μισθωθεί από την Π.Γ.Δ.Μ. για την «προώθηση της μακεδονικής ταυτότητας και κουλτούρας διεθνώς». Και δεν ήταν τυχαίο, όταν κατάτην περίοδο έξαρσης του «μακεδονικού» (1991 - 1994), άφου δεν μπορούσαν να πληγούν άλλοιώς τα έθνικά μας δίκαια, να βρεθούμε ξαφνικά πρό μιās συγχροδίας δημοσιευμάτων (Economist, Monde, Liberation κ. άλλες) για να θεωρηθεί η χώρα μας άναξιόπιστη, ταραξίας των Βαλκανίων, το χειρότερο μέλος της Ε.Ε. κ.λ.π. Και έγγραφαν οι Times (11/1992) ότι οι Έλληνες είναι «οι λύκοι του πολέμου που περιτριγυρίζουν την μακεδονική λεία». Ο European συμπλήρωνε ότι ο πραγματικός στόχος της Άθήνας δεν είναι το όνομα του νεότευκτου κράτους

προσφέρεται. Ἄλλωστε δὲν ἔχει σβύσει ὁ ἀπόηχος τῶν λεχθέντων ἀπὸ ἀμερικανῶν ἱστορικό (Thomas Bailly) «ἐπειδὴ οἱ μᾶζες ὡς γνωστὸν εἶναι κοντόφθαλμες καὶ γενικῶς δὲν μποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τὸν κίνδυνο μέχρι νὰ πάρει φωτιά τὸ ἴδιο τους τὸ σπίτι, οἱ πολιτικοὶ μας εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ τὶς ἐξαπατοῦν ὀδηγώντας στὴν ἐπίγνωση τῶν ἰδίων μακροπρόθεσμων συμφερόντων τους. Ἡ ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ μπορεῖ ὄντως νὰ καταστεῖ ἐξαιρετικὰ ἀναγκαῖα, ἐκτὸς ἐὰν εἴμαστε πρόθυμοι νὰ δώσουμε μεγαλύτερη ἐλευθερία κινήσεων στοὺς ἡγέτες μας». Ἐμπρὸς λοιπὸν γιὰ ἀλλοτριώση, θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν τοῦ ἐλευθέρου κόσμου! Καὶ γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ὁ Ὀλλανδὸς ὑπουργὸς Ἄμυνας (Φρίτς Μπολκενστάϊν) ἔγραψε τὸ συγκλονιστικό: «Ὅποιοσδήποτε στρέφεται ἐναντίον τῆς κατασκευῆς συναίνεσης ἀντιστρατευέται κάθε μορφῆ ἀποτελεσματικῆς ἐξουσίας». Περιφρόνηση λοιπὸν τῆς δημοκρατίας καὶ ὑποταγῆς στοὺς πάσης φύσεως ἐξουσιαστῆς οἱ ὅποιοι ἔχουν μόνοι τους ἀναλάβει ἐν λευκῷ νὰ ἐργάζονται γιὰ τὴν εὐημερία μας! Κι' ἐμεῖς πρέπει νὰ συναινεύμε ἀγγύγιστα στὶς ἀποφάσεις τους. Ἱστορικά, φαίνεται πὼς οἱ ἐκφραστῆς τῆς κατασκευῆς συναίνεσης εἶχαν ἐμπνευσθεῖ ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Προέδρου Οὐίλσον ποὺ λόγω τῆς τότε ἐρυθρᾶς ἀπειλῆς διέλυσε τὰ ἐργατικὰ συνδικάτα καὶ κατέπνιξε τὴν ἐλευθερία τοῦ τύπου μὲ τὸ σκεπτικὸ ὅτι «τὸ κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐμποδίζει τὴν ἐσφαλμένη σκέψη καὶ τὴν ἐκφρασή της». Καὶ μετὰ χρόνια ὁ Ντ. Ἄτσεσον ἐκπόνησε σχέδιο γιὰ τὸν «*βομβαρδισμό τοῦ μυαλοῦ τῶν μαζῶν μὲ τὴν ἰδέα τῆς Ὑπερκυβέρνησης ἐναντι τῆς σοβιετικῆς ἀπειλῆς γιὰ νὰ ὑπερκερασθοῦν οἱ ἐπιθυμίες τοῦ λαοῦ, τῶν ἐπιχειρηματιῶν, τοῦ Κογκρέσσου γιὰ εἰρήνη, χαμηλοὺς φόρους, ἡγίη δημοσιονομικῆ πολιτικῆ καὶ νὰ κινητοποιήσουν τὴν λαϊκῆ ὑποστήριξη γιὰ ἐπανεξοπλισμό*». Καὶ γιὰ τὴν ἐπίτευξη τοῦ τελικοῦ στόχου, τῆς συναίνεσης, ἔρχονται τὰ μεγάλα διαφημιστικά

γραφεῖα νὰ μοιράσουν τὸ ἐτήσιο διαφημιστικὸ πακέτο στοὺς φορεῖς ἐκείνους ποὺ δέχονται νὰ συντονισθοῦν καὶ νὰ συναινέσουν σὲ ὅ,τι ἐπιτάσσεται ἄνωθεν. Σὲ ἐπίρρωση τοῦ τελευταίου ἐρχεται τὸ κλείσιμο τῆς μεγαλύτερης λονδρέζικης ἐφημερίδας Ἡμερήσιος Ἐργάτης» (Dayly Herald) μὲ πενταπλάσιους ἀναγνώστες ἐναντι τῶν Times καὶ σχεδὸν διπλάσιους ἀπ' ὅσους μαζί οἱ Times, ὁ Guardian καὶ οἱ Financial Times. Ἀλλὰ ἡ Daily Herald εἶχε τὴν «ἀτυχία» ἀφ' ἐνὸς νὰ ἀνήκει στὰ ἐργατικὰ συνδικάτα καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἔχει μεγάλη ἀπήχηση στὶς ἐργατικὲς μάζες, ἐνῶ ἐστρεῖτο πολλῶν ἰδίων κεφαλαίων τὰ ὅποια ἀντλοῦσε ἀπὸ τὴν διαφήμιση καὶ τὸ τραπεζικὸ σύστημα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ κοινωνικὸς ἔλεγχος τῆς Daily Herald ἦταν ὀξὺς γιὰ τὴν κυβέρνηση οἱ χρηματοδότες στρέφθηκαν πρὸς τὸν «ποιοτικὸ τύπο» ὁ ὁποῖος «ὄχι μόνον ἀνανακλοῦσε τὶς ἀξίες καὶ τὰ συμφέροντα τῶν μικροαστῶν ἀναγνωστῶν του» ἀλλὰ τοὺς προσέφερε δύναμη, διαύγεια καὶ συνοχή(!)» Ἐνῶ ἐπαίξε καὶ σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐνίσχυση καὶ ἀνανέωση τῆς πολιτικῆς συναίνεσης. Καὶ ἡ ἄλλοτε λαοφίλης ἐφημερίδα ἔκλεισε! Διότι αὐτὸ ἦταν τὸ ζητούμενο. Ἄς μὴν λησμονεῖται δὲ τὸ δόγμα τῶν πάσης φύσεως ἐξουσιαστῶν ὅτι «*ὁποῖος δὲν συμφωνεῖ μὲ τὶς ἐπιλογές μας θρῖσκειται ἐν ἀδίκῳ*». Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ συζητήσει μαζί τους μὴ ἐναλλακτικὴ δυνατότητα, οὔτε κἂν νὰ τὴν διανοηθεῖ. Ἄλλωστε, στὰ πλαίσια τῆς κατεστημένης κοινωνικῆς τάξης πραγμάτων, ὁ πληθυσμὸς πρέπει νὰ παραμένει ἀντικείμενο χειραγώγησης καὶ νὰ μὴν μετέχει στὴν σκέψη, στὸ διάλογο καὶ στὴν λήψη ἀποφάσεων. Ἔτσι ἡ νέα τάξη πραγμάτων θεωρεῖ ὡς ἀποστολὴ τῶν Μ.Ε. τὴν διασφάλιση τῆς δυνατότητας ἢ ὑποκρισία νὰ περιφέρεται ἀόρατη σὲ ὅλους ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό.

Χωρὶς νὰ δαιμονοποιεῖ κανεὶς τὴν παντοδυναμία τῶν Γραφείων Δημοσίων Σχέσεων δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντιπαρέλθει πρόσφατα γεγονότα ὅπως π.χ. τὴν δημοου-

Την 14 Ιουνίου 2001 εξεδήμησεν εἰς Κύριον ὁ π. Γενικός Διευθυντής τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων **Νικόλαος Μαστρογιαννόπουλος**, μέλος τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων καὶ στενός συνεργάτης τῶν «Ακτίων». Ἡ κηδεία του ἐγένε, στίς 16/4/01, εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, τοῦ κοιμητηρίου Ζωγράφου.

Ἐκ μέρους ὄλων τῶν συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων ὁ «Ἀπόστολος Παῦλος», τὸν ἐκδημήσαντα ἀπεχαιρέτησεν ὁ ἰατρός κ. **Μιχάλης Μηλίγκος**, τοῦ ὁποίου τὸν ἐλικήδειον λόγον δημοσιεύομεν ἐν συνεχείᾳ.

ΕΝΑΣ ΟΥΡΑΝΟΠΟΛΙΤΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

18/12/1912 - 14/6/2001

*«Θάνατος τοῖς ὀρθῶς βεβιωκόσι,
μετάστασις ἐστὶν ἐπὶ τὰ βελτίω
καὶ ἀποδημία πρὸς τὰ ἀμείνω
καὶ δρόμος πρὸς τοὺς στεφάνους»*

Ἰωάννης Χρυσόστομος

Πιστεύω, πὼς δὲν ὑπερβάλλω ἐὰν πῶ ὅτι, τὰ Χρυσοστομικά λόγια, στὰ ὁποῖα ἀναφέρομαι, ταιριάζουν, ἀπόλυτα, γιὰ τὸν προκειμένο νεκρό, τὸ σεβαστὸ καὶ ἀγαπημένο μας πνευματικὸ ἀδελφό, **Νικόλαο Μαστρογιαννόπουλο**.

Προχθὲς (14/6/01), γύρω στὸ μεσημέρι, ὁ Θεὸς κάλεσε κοντὰ Του τὸν ἀδελφό μας καὶ τὸν ἐνέγραψε πολίτην τῆς Βασιλείας Του, μέσα στὴν ὁποία ἀπολαμβάνει, ἤδη, τὴ μακαριότητα τῆς «νέας ζωῆς», τῆς ζωῆς πού «πέρα ἀπὸ τὸ θάνατο ἀρχίζει».

Δίπλα στὸ σεπτὸ σκήνωμα τοῦ ἀδελφοῦ μας, ὅλοι μας, «συγγενεῖς τε καὶ φίλοι», νιώθουμε τὸ μεγάλο ψυχικὸ πόνο, πού προκα-

λεῖ ἡ ἀπώλεια ἀγαπημένου προσώπου. Ἴσχυει καὶ γιὰ μᾶς, τούτη τὴ στιγμή, ἡ ἔκφραση τοῦ Μ. Βασιλείου: «*Ποῖός ἐχει καρδιὰ καμωμένη ὀλότελα ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ὥστε νὰ μὴν αἰσθανθεῖ τίποτα γι' αὐτὸ τὸ συμβᾶν ἢ ἡ ψυχὴ του νὰ νοιώσει μονάχα μικρὴ λύπη*»...

Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς ἐδῶ, γνωρίσαμε τὸ Νίκο Μαστρογιαννόπουλο (Ν. Μ.), πρὶν πάνω ἀπὸ πενήντα χρόνια, συνδεθήκαμε μαζί του στενά, συνεργαστήκαμε ἀρμονικά καὶ ἀγαπημένα, ὡς τὶς τελευταῖες ἡμέρες τῆς ζωῆς του.

Ξέρω, πὼς τούτη ἡ ἱερὴ ὥρα, τῆς νεκρώσιμης ἀκολουθίας δὲν εἶναι κατάλληλη, οὔτε

και ο ίδιος ο Ν. Μ. θα τὸ ἐπιθυμοῦσε, νὰ γίνεи λεπτομερῆς παρουσίαση τῆς προσωπικότητός του και τῆς ὄλης σημαντικώτατης κοινωνικο-ἐπαγγελματικῆς και πνευματικῆς προσφορᾶς του, στὸν τόπο μας.

Ἄλλὰ ἐγώ, παραμερίζοντας, κάπως, τὴ θέληση τοῦ Νίκου, μὲ μία «συγγνώμη» μου, και μὲ πολὺ σεβασμὸ στὸ νόημα αὐτῆς τῆς ὥρας, αἰσθάνομαι ὑποχρέωση και ψυχικὴ ἀνάγκη νὰ σκιαγραφήσω, ἔστω μὲ λίγες κοφτὲς λέξεις, τὴν προσωπικότητα τοῦ Ν. Μαστρογιαννόπουλου. Ὁ Ν. Μ. ὑ π ἦ ρ ε τ ὸ π α ρ ἄ δ ε ι γ μ α σ ω σ τ ο ὕ ἄ ν θ ρ ὴ π ο υ, τοῦ ἀνθρώπου, ο ὁποῖος γνωρίζει τὸν προορισμὸ του στὴ γῆ αὐτή, γνωρίζει δηλαδὴ, τὴν προσπάθειά του γιὰ πνευματικὴ και ἠθικὴ τελείωση, ὥστε «νὰ ὁμοιωθεῖ πρὸς τὸν Χριστὸν» (Εὐσέβιος Ματθόπουλος).

Ὅπου τάχθηκε ὁ Ν. Μ., ἐργασιακά, ἐπραξε τὸ καθῆκον του εἰς τὸ ἀκέραιον. Ὡς πολὺ καλὸς νομικὸς -σπούδασε ἐπίσης, και τὴν ἐπιστήμη τῆς Θεολογίας- ἔφθασε στὴ θέση τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ Ἐρησευμάτων, τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Γνωρίζουμε πόσο καλὸ ὄνομα ἄφησε στὴν ὑπηρεσία του.

Νοῦς ὑψηλῆς ὀξύτητος, μὲ λόγο μεστό και βαθύ, ἡ μία ὄψη τοῦ Νίκου, ἡ δὲ ἄλλη, μὲ καρδιὰ ἀπλὴ και «σιγηρὴ» και μὲ ψυχὴ ἄκρως ταπεινὴ. Ὅποιος πρόφερε, κάποια στιγμή, τὸ «ὁ κύριος Μαστρογιαννόπουλος», αὐτομάτως ἀναγνώριζε προσωποποιημένη τὴ λέξη ε ὕ γ ε ν ε ι α, μὲ ὅλες τὶς διαστάσεις, ποὺ περιλαμβάνει ἡ λέξη αὐτή. Συγκινητικὴ ἦταν, πάντοτε, ἡ λεπτὴ συμπεριφορὰ του πρὸς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ και πρὸς τοὺς νεωτέρους του ἀκόμη. Πάντα γλυκὺς, χαμογελαστός, γεμᾶτος ἀγάπῃ, τὴν ὁποία ἐξεδήλωνε μὲ τὸ φυσικὸ της στοιχεῖο, τὴ θυσία πρὸς τὸν πλησίον. Ὁ Ν. Μ. σκόρπιζε ἀπὸ τὸ θαλάντιό του ὄ,τι εἶχε και γιὰ ὄ,τι ἐκεῖνος ἔκρινε ὡς ὠφέλιμο. Φιλία κέρδους ἦταν ἀγνωστὴ γι' αὐτόν.

Δραστήριο μέλος τῆς Ἐκκλησίας, φιλικόλουθος, πιστὸς χριστιανὸς συνειδητὸς,

ἐργάτης ἀφοσιωμένος, ἄφησε ὑπογραμμὸ τοῦ ἀληθινὰ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, αὐτοῦ ὁ ὁποῖος διώνει τὴν Πίστη, ἐργῶ και λόγῳ. Ὁ Νίκος ἦταν «ὁ ποιήσας και διδάξας».

Στὴν πνευματικὴ προσπάθεια, τῶν ὑπὸ τὴν πνευματικὴ καθοδήγηση τῆς Ἐδελφότητος Θεολόγων «ΖΩΗ» συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων, ὁ «Ἀπόστολος Παῦλος», ὁ Ν. Μ. ὑπῆρξε βασικὸ στέλεχος, ἕνας σημαντικὸς παράγων μέσα στὰ Διοικητικὰ Συμβούλια. Πότε ὡς Γ. Γραμματεὺς, πότε ὡς Ταμίας, πότε ὡς ἀπλὸ Μέλος, στὰ Δ. Σ., ἔδωσε τὴν καρδιά του. Πολλαπλῆ, ποικίλη και σημαντικὴ ἦταν ἡ προσφορὰ του.

Δὲν μπορῶ νὰ παραλείψω κάτι γιὰ τὴν ποιητικὴ φλέβα τοῦ Ν. Μ., μὲ ἀπόδειξη, και αὐτὴ, τῆς λεπτῆς, εὐαίσθητης και εὐγενικῆς ψυχῆς του. Μὲ τὸ ψευδώνυμο Α. ΣΤΑΥΡΙΤΗΣ, ἄφησε στὶς σελίδες τῶν «Ἀκτίνων», ποιήματα μὲ στίχους πνευματικούς, τρυφεροὺς και αισθαντικούς. Ἐπίσης, ἔγραψε στὶς «Ἀκτίνες» μὲ σπουδαία μελέτη - ἀνάλυση τῶν ποιημάτων τοῦ Στεφάνου Μπολέτη.

Και ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ ἀναπόφευκτου τέλους τῆς ζωῆς και γιὰ τὸν ἀγαπητὸ μας Νίκο. Ὑστερα ἀπὸ μὲ ὀλιγοήμερη ταλαιπωρία, μεταξὺ σωματικῆς ἀγωνίας και ψυχικῆς ὑπομονῆς, ὁ Ν. Μ. κοιμήθηκε, εἰρηνικά, στὸ κρεβάτι τῆς «ΕΣΤΙΑΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΓΑΠΗΣ», στὴν Ἁγία Παρασκευὴ Ἀττικῆς, στὸ χωρὸ ποὺ ἐγένε δεῦτερο σπίτι του. Στὸ χωρὸ, ὅπου, πρὶν κάμποσα χρόνια, ὀραματίστηκε ὁ μακαριστὸς π. Ἀνάργυρος Σταματοπούλος, Προϊστάμενος τῆς Ἐδελφότητος Θεολόγων «ΖΩΗ», νὰ γίνεи τόπος στὸν ὁποῖο θα «περικρατεῖται τὸ γῆρας», μὲ ὅλα τὰ πρέποντα ὑλικά, ψυχικά και πνευματικά μέσα. Γιὰ τὸ χωρὸ αὐτό, ὁ Ν. Μ. δούλεψε «ποικιλοτρόπως» ὄντας και μέλος τοῦ πρώτου Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Σωματείου «ΕΣΤΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΓΑΠΗΣ».

Σ' αὐτὸ τὸ δεῦτερο σπίτι του, ὁ Ν. Μ. ξεκουράστηκε και χάριξε, γεύτηκε και χόρ-

τασε και φροντίδα και αγάπη, και εδόξαζε τὸ Θεὸ «ἀδιαλείπτως». Ὁ ὁμίλων «μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ». Καὶ ποιός, ἀπὸ ὅσους ἐξησαν μαζί με τὸ Νίκο, μέσα στὴν ΕΣΤΙΑ, θὰ ξεχάσει αὐτὴ τὴ μορφή; Καθὼς βηματίζει ἀργά, σεμνός, σκυφτός και σκεφτόμενος και συναντοῦσε κάποιον μπροστὰ του, σήκωνε τὸ κεφάλι και με ἓνα δικό του κοιτάγμα και ἓνα γλυκὸ χαμόγελό του, κατέγραφε ὠραῖα «instantanés», μέσα στὴν ἡρεμὴ κοινότητα τῆς ΕΣΤΙΑΣ.

Σεβαστὲ και ἀξέχαστε ἀδελφέ μας Νίκο, αἰσθανόμαστε τὸ χωρισμό σου και σοῦ ἐκφράζουμε τὴ βαθειὰ μας λύπη, ἀναπότρεπτη σὲ τέτοιες στιγμές, γιὰ χοϊκοὺς ἀνθρώπους, καθὼς εἴμαστε ὅλοι. Ὅμως, με τὴν ιδιότητά μας ὡς πιστῶν χριστιανῶν, ὁμολογοῦμε ὅτι, δὲν ἀνήκουμε στοὺς «μὴ ἔχοντας ἐλπίδα». Γιὰ μᾶς, «οὐκ ἔστι θάνατος, ἐκδημούντων ἡμῶν ἀπὸ τοῦ σώματος και πρὸς Θεὸν ἐνδημούντων, ἀλλὰ μετástασις ἀπὸ τῶν λυπηροτέρων ἐπὶ τὰ χρηστότερα

και θυμηδέστερα, και ἀνάπαισις και χαρὰ.

Ἐκ μέρους ὄλων τῶν μελῶν, τοῦ Συλλόγου Ἑσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς ὁ «Ἀπόστολος Παῦλος», τῆς χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, τῆς Ἐνώσεως Ἀκτίνων, τοῦ Συλλόγου «ἡ Δαμασκός», ἀσπαζόμαστε εὐλαδικὰ τὸ μέτωπό σου, ἀγαπητὲ ἀδελφέ μας, και «ἐκ βαθέων» ἀναβλύζει ἡ εὐχή μας:

Ἀναπαύου στὴ χαρὰ και τὴ γαλήνη τοῦ Οὐρανοῦ, ψάλλε μπροστὰ στο «θρόνου τοῦ Θεοῦ και τοῦ ἀρνίου» (Ἀποκάλ., κβ', 3), μαζί με ὅλους τοὺς «προαπελθόντας πατέρας και ἀδελφούς» τῆς Χριστιανικῆς μας Κινήσεως. Προσεύχου και γιὰ μᾶς, νὰ ἀξιωθοῦμε νὰ σὲ ἀνταμώσουμε και τότε, ὅλοι μαζί, μέλη πλέον τῆς «Θριαμβεύουσας», νὰ ἀπολαμβάνουμε τὴ μακαριότητα τοῦ Παραδείσου.

Εἴη ἡ μνήμη σου ἀγήρω, Νικόλαε, σεμνὲ ἀδελφέ μας!

ΜΙΧΑΗΛΗΣ Θ. ΜΗΛΙΓΚΟΣ

ΜΙΚΡΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

*Ὁρθωσε τώρα Νίκο τὸ ἀνάστημά σου
πού εἶχε γείρει ἀπὸ τοῦ καιροῦ τὸ βάρος!
Ὁ Κύριος μας σοῦ χαμογελά.
Στὸ θρόνο Του πλησίασε με θάρρος.*

*Αὐτὸς σὲ βλέπει ὡς ἦσουνα στο μέσα εἶναι σου.
Ὅχι ἀπ' ἔξω ὡς σὲ βλέπαμε,
τώρα στὰ τελευταῖα ἐμεῖς.
Ξέρει (και ξέρουμε) πὼς μέσα σου
ἔμεινες πάντα νέος,
ἀγνός κι' ἀνώτερος, ὠραῖος κι' εὐθυτενής.*

Θ.Β.Κ.

ΣΧΟΛΙΑ

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΠΛΗΓΕΣ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Ἀνησυχητικά ὑψηλά εἶναι τὰ ποσοστά ἐξαρτήσεως τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας ἀπὸ τὸ οἰκονομικόν, τὰ ναρκωτικὰ καὶ τὸ τσιγάρο. Ἡ δυσάρεστη αὐτὴ διαπίστωση προκύπτει ἀπὸ ἀνεξάρτητες ἐρευνητικὲς τῆς ὁμοίας πραγματοποιήσαν τὸ Κέντρο Θεραπείας Ἐξαρτημένων Ἀτόμων καὶ ἡ Ἀντικαρκινικὴ Ἑταιρεία.

Οἱ ἀνησυχητικοὶ ἀριθμοὶ ποῦ ἀφοροῦν στὰ ποσοστά τῶν νέων ποῦ πίνουν, καπνίζουν καὶ εἶναι χρήστες ναρκωτικῶν ἐκφράζουν τὴν ἠθικὴν κατάπτωση ἐνός σημαντικοῦ ποσοστοῦ τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας καὶ ἔρχονται νὰ ἀναιρέσουν τὴν αἰσιοδοξία παραγόντων τῆς δημοσίας ζωῆς γιὰ τὴν πορεία τοῦ τόπου ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀντίστοιχοι ἀριθμοὶ σχετικοὶ μὲ μεγέθη, ποῦ ἀναφέρονται στὴν ἐθνικὴ οἰκονομία ἐμφανίζουν κάποια θετική πρᾶγμα τὸ ὁποῖο μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἀποκλειστικὴ ἐπίδωξη γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας δὲν συμβαδίζει μὲ τὴν οὐσιαστικὴν πρόοδο τῶν πολιτῶν καὶ μάλιστα τῶν νέων, οὔτε τὰ αὐξημένα ποσοστά τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ γιὰ τὴν παιδείαν εἶναι ἱκανὰ νὰ συμβάλουν στὴν ἠθικὴ θωράκιση τῆς νεολαίας. Ὅλα αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀναφέρθηκαν καὶ προκαλοῦν εὐλόγη ἀνησυχία γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ἔρχονται νὰ δικαιώσουν ὅσους μίλησαν -ὅπως ὁ ἀείμνητος καθηγητὴς Ἀλέξ. Τσιριντάνης- γιὰ «ἀψυχο κράτος».

Καὶ γιὰ νὰ εἴμεθα ρεαλιστὲς ἡ μετατροπὴ τοῦ ἄψυχο κράτους σὲ ἔμψυχο, ὅπως ἀπαιτοῦν οἱ περιστάσεις, εἶναι ἔργο μακρᾶς πνοῆς καὶ συνεχοῦς προσπαθείας καὶ τὸ ὁποῖο οἱ ὑγιεῖς δυνάμεις τοῦ τόπου, οἱ ἐμπνεόμενες ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου ἔχουν τὴν δυνατότητα καὶ τὸ χρέος νὰ ἀναλάβουν.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΑΡΕΤΗΣ

Ἡ ἐκπαίδευση ὀφείλει νὰ ἐνσωματώνει διαρκῶς τῆς προκλήσεις καὶ ἀλλαγές, δηλαδὴ κάθε ἐκπαιδευτικὸ σύστημα πρέπει νὰ ἀναπτύξει τοὺς κατάλληλους ἐπιστημονικοὺς καὶ παιδαγωγικοὺς μηχανισμοὺς ὥστε μὲ διαρκῆ τρόπο

νὰ προσαρμόζει τῆς λειτουργίες καὶ τὰ μέσα ποῦ χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ συλλαμβάνει τὸ μέλλον καὶ νὰ τὸ ἐνσωματώνει στὸ παρὸν τῆς ἐκπαιδευσεως. Ἡ ἐκπαίδευση ὀφείλει νὰ διαθέτει ὡς ἐσωτερικὸν διαρκές τῆς γνώρισμα τὴν μεταρρυθμιστικὴ δυναμικὴ τῆς σταθερῆς προσαρμογῆς στὸ μέλλον». Αὐτὰ ἐδήλωσε ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας σὲ ἄρθρο τοῦ σὲ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα στὶς 27 Μαΐου.

Μάλιστα σὲ ἐφαρμογὴ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἀπὸ ὅτι δημοσιεύθηκε στὸν ἡμερησίον τύπο ἐγκρίθηκε ἕνα σημαντικό κονδύλιο ἀπὸ τὸν κρατικὸν προϋπολογισμὸν γιὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν σχολείων μὲ ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστὲς γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν μαθητῶν στὸν τρόπο λειτουργίας του.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ κάνει ἐντύπωση στὴν προηγούμενη δήλωση τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀναφορᾶς στὸ παρελθόν καὶ ἡ ἐντελῶς τεχνοκρατικὴ ἀντίληψη γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Παιδείας. Ἀλλὰ τὸ σημαντικό ἔλλειμμα τοῦ καιροῦ μας δὲν εἶναι ἡ ἔλλειψη τεχνοκρατικῶν γνώσεων καὶ τεχνικῶν μέσων ἀλλὰ ἡ προβολὴ τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιών γιὰ τὴν ἀναγέννηση τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ποῦ θὰ ἀποτελεῖ τὸ ἀντίβαρον τοῦ τεχνικοῦ γιὰ τὴν ὑπέρβαση τῆς κρίσεως ποῦ χαρακτηρίζει τῆς σύγχρονης κοινωνίας, γιὰ τὴν ὁποῖα ὅλοι κάνουν λόγο χωρὶς ὅμως νὰ προτείνουν κάτι τὸ συγκεκριμένο γιὰ τὴν ἄρση τῆς. Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς βέβαια δὲν πρέπει νὰ ὀδηγοῦν σὲ θρηνητικὴ εἰκασία γιὰ τῆς μελλοντικῆς ἐξελίξεως στὸν χώρο τῆς ἐκπαιδευσεως, ἀλλὰ σὲ ἀγωνιστικὸ συναγερομὸν τῶν πνευματικῶν -μὲ τὴν οὐσιαστικὴν σημασία τῆς λέξεως- ἀνθρώπων γιὰ τὴν διαφώτιση τῆς κοινῆς γνώμης ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπευθύνων χειριστῶν τῆς δημοσίας ζωῆς γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν, ὅχι μόνον γιὰ τὴν μερίδα ἐκείνη τῶν νέων ποῦ ἀκολουθοῦν ἀντιστοίχους κλάδους, ἀλλὰ σὲ γενικὸ ἐπίπεδο τῆς μαθητιώσας νεολαίας, γιὰ νὰ ἔχει καὶ ἐφαρμογὴ ἡ σχετικὴ διάταξη τοῦ Συντάγματος ποῦ ἀναφέρεται στὴν ἀγωγή τῶν νέων σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνοχριστιανικὴ παράδοση.

Β. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

θεατή. Πρόκειται για την ταινία *Άγέλαστος πέτρα*, του σκηνοθέτου Φιλίππου Κουτσαφτή. Η ταινία είναι κινηματογραφικό ντοκυμανταίρ και απέσπασε το α' βραβείο για τα ντοκυμανταίρ στο τελευταίο Φεστιβάλ της Θεσσαλονίκης. Το κυριώτερο όμως είναι ότι η ταινία ἐκέρδισε την αποδοχή τόσο των κριτικών, όσο και του κοινού.

Το θέμα της ταινίας είναι η πόλις της Έλευσίνος, μία πόλις με πλούτο αρχαιολογικών εύρημάτων. Ο σκηνοθέτης ἐπεσκέπτετο για δέκα ολόκληρα χρόνια την Έλευσινα «πότε δυο φορές την εβδομάδα πότε μιὰ φορά τὸ μῆνα, συχνὰ χωρὶς νὰ ἔχει κάποιο συγκεκριμένο ἀποτέλεσμα... Ἡ ἐπιμονή, ἡ ἀφοσίωση καὶ ἡ οὐσιαστικὴ σχέση πού ἀναπτύχθηκε ἀνάμεσα στὸ σκηνοθέτη καὶ στὴν πόλη, ἀποτυπώνονται στὴν ταινία».

Χωρὶς ἔχνος διδασκαμοῦ καὶ ἠθικολογίας

ὁ σκηνοθέτης μὲ τὶς εἰκόνες καὶ τὴν ἀφήγησή του μᾶς ἀφήνει νὰ κατανοήσωμε τὴν ἀνεπανόρθωτο φθορά, καταστροφή καὶ ἐξαφάνιση, τὴν ὁποία προκαλοῦμε στὴν ἱστορία, σὰ λείψανα τῶν παλαιότερων ἐποχῶν, στὸ ὄνομα τῆς προόδου. Ἐνα σύγχρονο παρόν, τεχνολογικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἀδηφάγο, ἐμφανίζεται καὶ κυριαρχεῖ. Οἱ νεώτερες γενεές ἀγνοοῦν τοὺς θησαυρούς, οἱ ὁποῖοι κρύπτονται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους, δίπλα τους. Οἱ τελευταῖοι ἐραστὲς τῆς φύσεως, τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν μνημείων καὶ τῶν μνημῶν τοῦ παρελθόντος ἀποδιώνουν. Οἱ εἰκόνες, οἱ ὁποῖες ἀποτυπώνονται στὸν φακὸ εἶναι συγκλονιστικὲς καὶ συγκινητικὲς.

Θεωροῦμε τὴν συγκεκριμένη ταινία ὡς μιὰ ἀπὸ τὶς πλέον ἀξιολόγους τῶν τελευταίων ἐτῶν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

*Τῆς θάλασσης τὸ πρῶνὸ τ' ἀτλάζι
ἢ αὔρα ἦρθε ἀπαλὰ νὰ ρυπιδώσει
καὶ πρὶν ἢ ἄχνα τὸν ὀρίζοντα θολώσει
χύθηκε ὀλόγυρα τὸ δροσερὸ τ' ἀγιάζι.*

*Γλᾶροι ἀπογειώθηκαν στὸν ἀέρα
καὶ μὲ ὠραῖα βολ-πλανέ πετοῦσαν
σπουργίτια, χελιδόνια ἀκροβατοῦσαν
σπαθίζοντας στὸ φῶς τὸ καλημέρα.*

*Σὲ λίγο ὁ ἥλιος φῶς σκορποῦσε
σὲ ὄλες τὶς ἀνταύγειες τῶν χρωμάτων
κι' ὄλη τὴ φύση γύρω διαπερνοῦσε
ἓνα δοξαστικὸ Ἄσμα Ἀσμάτων.*

*Ἄσπρα καράβια φάνηκαν στὸ βάθος
σὲ μιὰ σειρὰ, σὰ νὰ τελοῦσαν λιτανεῖα.
Σὲ πρῶτο πλάνο, ὅσοι μὲ τὰ ἰστία ἔχουνε πάθος,
μ' ἄσπρα πανιὰ στολίζανε τοῦ πίνακα τὴν ἄρμονία.*

Δ. Λ.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΚΔΡΟΜΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

Ἡ φετινὴ ἐκδρομὴ τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Σάββατο 2 Ἰουνίου μέχρι καὶ τὴν Τρίτη 5 Ἰουνίου 2001, στὸ ὄμορφο νησι τῆς Κεφαλονιάς.

Μετὰ ἀπὸ μία ἄριστη προετοιμασία καὶ συνεννόηση μὲ τὸ μέλος μας κ. Γεώργ. Κουρῆ, ἰατρὸ στὸ Ληξούρι τῆς Κεφαλονιάς καὶ μέλος τῆς ΧΕΕ, ξεκινήσαμε τὸ πρωτὶ τῆς 2/6/2001 ἀπὸ τὴν Πλ. Συνάγατος, μὲ δύο πούλμαν, 90 ἄτομα μέλη τῆς Ἐνώσεώς μας. Φθάσαμε στὸ λιμάνι τῆς Κυλλήνης καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὸ φέρυ-μπῶτ βρεθήκαμε σὲ 2.30 ὥρες περίπου στὴν πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ τὸ ὄμορφο Ἀργοστόλι.

Μετὰ μιὰ σύντομη ξεκούραση πραγματοποιήσαμε τὴν πρώτη μας ἐκδρομὴ στὰ γραφικὰ χωριὰ τῆς Λιθαθῶς, ὅλα στολισμένα μὲ τίς καταπληκτικὲς μπουκαβίλιες, τίς πικροδάφνες καὶ τὰ ζωηρὰ σπάρτα ποῦ συνόδευαν ὅλες τίς διαδρομὲς μας. Ἐπισκεφθήκαμε στὰ Ντοράτα τὴν παλαιὰ ἐκκλησία τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου μὲ τὸ περίτεχνο καὶ χρυσοποίκιλλο τέμπλο τῆς καὶ στὴν συνέχεια βρεθήκαμε στὸ ὄμορφο χωριὸ Κουρκουμελάτα, πατρίδα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη Βεργωτῆ. Περάσαμε ἐπίσης ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ὅπου τὸ Τίμιο Λεῖψανο τοῦ Ἁγίου, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ Κάστρο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ποῦ ἦταν ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Κεφαλονιάς.

Τὸ βράδυ εἶχαμε τὴν πρώτη ἐπικοινωνία μὲ τὰ μέλη τῆς τοπικῆς κοινωνίας καὶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Κεφαλληνίας κ. Σπυρίδωνα, στὸ Πνευματικὸ Κέντρο τῆς Μητροπόλεως, ὅπου ἀκούσαμε τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα ὁμιλία τοῦ Ἰατροῦ μας κ. Μιχ. Μηλίγκου, μὲ θέμα «Ὑγεία καὶ ἀρρώστεια ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς Χριστιανικῆς Ἀνθρωπολογίας», τὴν ὁποία κατέκλεισε μὲ ἐκτεταμένη ἀναφορὰ στὸ ἔργο τοῦ Κεφαλ-

λήνα Καθηγητοῦ τῆς Ἱατρικῆς καὶ πρώην Προέδρου τῆς Ἐνώσεώς μας Μαρίνου Γερούλάνου. Τὴν ἐκδήλωση ἔκλεισε μὲ ιδιαίτερα θερμὸ χαιρετισμὸ ὁ Μητροπολίτης κ.κ. Σπυρίδων, ποῦ ἀναφέρθηκε καὶ στὸ ἔργο καὶ τὴν προσφορὰ τῆς Ἐνώσεώς μας.

Ἡ ἐπόμενη ἡμέρα, τῆς μεγάλης ἐορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς μᾶς θρῖσκει στὸ Μοναστήρι καὶ τὴν μεγαλόπρεπον ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γερασίμου, στὰ περίχωρα τοῦ Ἀργοστολίου ὅπου μετὰ τὴν κατανυκτικὴ Ἀρχιερατικὴ Θ. Λειτουργία καὶ τὸν Ἑσπερινὸ τῆς Πεντηκοστῆς, εἶχαμετὴν εὐκαιρία μιᾶς εὐχάριστης ἀναστροφῆς καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὸν Σεβασμώτατο κ. Σπυρίδωνα.

Στὴν συνέχεια ἐπισκεφθήκαμε τὸ ὄνομαστο καὶ ἐπιβλητικὸ σπήλαιο Δρογγοράτη, ποῦ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ σπάνια γεωλογικὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου καὶ μετὰ κατεβήκαμε στὴν δυθισμένη λίμνη Μελισσάνη, συμπληρώνοντας τὴν περιήγησή μας στὴν ὄμορφη περιοχὴ τῆς Σάμης.

Τὸ μεσημέρι μᾶς θρῖσκει στὸ παραλιακὸ, γραφικὸ χωριὸ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, ὅπου μετὰ τὸ γεῦμα εἶχαμε τὴν εὐκαιρία μιᾶς σύντομης ξεκούρασης, γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὴν πρὸς τὰ βόρεια πορεία μας, μέχρι τὸ ἱστορικὸ καὶ μαγευτικὸ Φισκάρδο. Ἡ ἡμέρα ἔφθανε στὴν δύση τῆς, ὅταν πήραμε τὸν δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς μέσα ἀπὸ ἓνα ἐκπληκτικὸ ὀδικὸ δίκτυο, σὲ μιὰ ὀλανθισμένη φύση, μὲ ἐναλλαγὲς ὄρεινῶν καὶ ἀπόκρημνων διαδρομῶν, καθὼς καὶ παραθαλασσίων τοπιῶν.

Ἔτσι, φθάνουμε στὴν τρίτη ἡμέρα τῆς ἐκδρομῆς μας, μὲ τὴν ἐπίσκεψη στὸ ἱστορικὸ Ληξούρι, πατρίδα ἐπιφανῶν Κεφαλήνων, ὅπου παρακολογήσαμε τὴν ἀρχιερατικὴ Θ. Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στὴν ἐκεῖ πανηγυρίζουσα ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδος. Στὴν συνέχεια ἐπισκεφθήκαμε τὸ ἀρχοντικὸ τῶν Ἰακωβάτων (ἀπογόνων τῆς

παλαιᾶς οἰκογενείας τῶν Τυπάλδων), πού σήμερα λειτουργεῖ ὡς μουσεῖο. Οἱ ἐπιβλητικοὶ χώροι τοῦ ἀρχοντικοῦ, μᾶς μετέφεραν σὲ ἄλλες ἱστορικές γιὰ τὰ Ἑπτάνησα ἐποχές, θαυμάσαμε δὲ καὶ τὴν ἐκεῖ Βιβλιοθήκη μὲ τὰ 33.000 βιβλία, παντὸς ἐπιστημονικοῦ κλάδου. Σὲ ἄλλη αἴθουσα τοῦ ἀρχοντικοῦ περιεργαστήκαμε πολλὰ ἐνδιαφέροντα ἐκθέματα: Ἱερατικά ἄμφια, ἐγκόλπια καὶ μίτρες ἐπισκόπων, ποιμαντορικές ράβδους τοῦ θαυμαστοῦ καὶ γόνου τῆς οἰκογενείας Ἰακωβάτων, Μητροπολίτου Κων/νου Τυπάλδου, ὁ ὁποῖος κατὰ πληροφορίες, εἶχε διατελέσει καὶ διδάσκαλος τῆς Ἱ. Σχολῆς Χάλκης.

Μετὰ τὴν ξενάγηση καὶ τὸ μεσημεριανὸ φαγητό, ἐπισκεφθήκαμε τὴν ἀπέριττη οἰκία ὅπου ἀνατράφηκε ὁ ἀείμνηστος Καθηγητῆς Μαρίνος Γερούλανος.

Μετὰ ἓνα σύντομο προσκύνημα στὸν τάφο τοῦ τοπικῆς καταγωγῆς Ἁγίου Παΐσιου, κατὰ κόσμον Παναγῆ Μπλαστᾶ, ἐπισκεφθήκαμε τὴν Ἱερὰ Μονὴ Κηπουραίων στὸ δυτικώτερο ἄκρο τῆς Κεφαλονιάς. Προσκυνήσαμε τὰ ἐκεῖ θαυμάσια κειμήλια, καὶ κυρίως τμῆμα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τεμάχια ἀπὸ τὶς κάρες τῶν ἰδρυτῶν τῆς Μονῆς, Μύρο ἀπὸ τὸν Ἅγιο Δημήτριο Θεσσαλονίκης κ.λ.π. Ἀπὸ τὶς ἀπόκρημνες πλαγιές τοῦ μοναστηριοῦ ἀπολαύσαμε τὸ ἐκπληκτικὸ Ἴόνιο καὶ στὴν συνέχεια ἐπιστρέψαμε στὸ Ἄργοστόλι, ὅπου ἔκλεισε ἡ ἡμέρα μὲ κοινὴ συνενῶση, πού μελωδικὰ συνόδεψαν τοπικοὶ μουσικοὶ καὶ τραγουδιστὲς μὲ τὸ γνωστὸ ἐπτανησιακὸ ἰδίωμα.

Ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς ἐκδρομῆς μας Τρίτη 5/6/2001 ξεκίνησε μὲ τὴν ἐπίσκεψή μας στὸ ἀρχαιολογικὸ καὶ στὴν συνέχεια τὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο τοῦ Ἀργοστολίου, μὲ θαυμάσια καὶ περιτέχνα ἐκθέματα ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μέχρι τὴν ἐποχὴ μας.

Τέλος, ἐπισκεφθήκαμε καὶ τὴν Κοργιλένιο Βιβλιοθήκη μὲ τὶς χιλιάδες ἱστορικῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν βιβλίων καὶ τὶς δύο μεγάλες αἴθουσες ἐπιστημονικῶν συνεδρίων καὶ ἄλλων πνευματικῶν ἐκδηλώσεων.

Ἡ ἀναχώρησή μας ἐγίνε ἀπὸ τὸν ὁμορφο οἰκισμό τῆς Σκάλας, ὅπου καὶ τὸ ἀποχαιρετιστήριο γεῦμα καὶ στὴν συνέχεια ἡ ἐπιβίβασή μας στὸν γραφικὸ Πόρο, ὅπου πήραμε τὸ μικρὸ φέρυ-μπῶτ γιὰ τὴν Κυλλήνη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, μὲ τὰ πούλμαν καὶ ἓνα ὁμορφο ἀπογευματινὸ ταξεῖδι, φθάσαμε τὸ βράδυ στὴν ἀφετηρία μας.

Κλείνοντας τὸ μικρὸ αὐτὸ χρονικὸ, θὰ θέλαμε νὰ ἐκφράσουμε καὶ πάλι τὶς θερμὲς εὐχαριστίες μας καὶ τὰ σεβάσματά μας στὸν τοπικὸ Ἐπίσκοπο κ. κ. Σπυρίδωνα γιὰ τὶς εὐλογίες του, τὴν θερμὴ φιλοξενία καὶ τὶς κατανυκτικὲς Εὐχαριστιακὲς Συνάξεις στὶς ὁποῖες προῆστη.

Ἰδιαιτέρως εὐχαριστίες στὸν πνευματικὸ ἀδελφὸ μας Ἱατρό κ. Γεώργιο Κουρῆ, γιὰ τὴν ἐτοιμασία καὶ τὴν πραγματοποίηση τῆς θερμῆς φιλοξενίας στὸ πανέμορφο νησί τῆς Κεφαλονιάς, ὥστε ἡ ἐκδρομὴ μας αὐτὴ νὰ παραμείνει ἀλησμόνητη.

I. Γ. ΚΑΤΣΟΜΗΤΡΟΣ

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἱατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 250. Ἐτησίᾳ συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 2500, ἐξωτερικοῦ 20 \$ U.S.A. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰομένης χειρογράφον. Χειρογράφα δημοσιεύόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ διβλαιοκρίσιαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Ἰούλιος 2001

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός» κυκλοφοροῦν:

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
ΦΩΤΑ ΚΑΙ ΣΚΙΕΣ
Δοκίμια πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
**ΤΟ ΠΑΡΑΞΕΝΟ
ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑ**
Σκηνές καὶ χρονογραφήματα.

*

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ
ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ
Χαριτωμένη ποιητικὴ συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ
**ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ
ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ**
Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στὴν Εὐρώπη.

*

Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑ
**Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ ΜΑΣ
ΚΑΙ Η ΔΙΕΞΟΔΟΣ**

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρόυτη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπό τίς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός» κυκλοφοροῦν:

ΑΡΧΙΜ. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΡΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Σύγχρονα μηνύματα για τρία κορυφαία θέματα.

*

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ι. ΓΚΙΑΛΑΣ
Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

Περιλαμβάνει τη βιογραφία
του ποιητού και μελετήματα για τὸ ἔργο του.

*

ΑΡΧΙΜ. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ

Κορυφαίοι του Πνεύματος «μαρτυρούν τὴ ἀληθεία».

*

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ

Πρωτοπρεσβυτέρου

Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ἱστορία - Παιδεία

*

ΑΥΤΟΙ ΔΕΝ ΥΠΕΚΥΨΑΝ

Γ' ἔκδοση

*

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283